

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЛЕВЧЕНКО Наталія Володимирівна

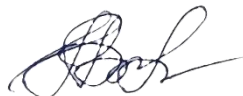
УДК 378.018.8:364.4-051]:005.961-053.6(043.5)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Дніпро – 2024

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (м. Умань), Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Коляда Наталія Миколаївна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, професор кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Караман Олена Леонідівна,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(м. Полтава), ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Чернета Світлана Юріївна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
завідувач кафедри соціальної роботи та
педагогіки вищої школи.

Захист дисертації відбудеться «24» жовтня 2024 р. об 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: м. Дніпро, вул. Наукова, 13, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, навчальний корпус № 9, ауд. 406.

З дисертацією та рефератом можна ознайомитися на сайті <https://ddpu.edu.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька область, вул. Г. Батюка, 19.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Світлана КУРІННА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціальні виклики українського суспільства (безробіття, бідність, вимушена міграція, складні життєві умови та ін.) вимагають створення ефективної системи підтримки молоді. Зокрема, соціально-економічні та політичні зміни, спрямовані на євроінтеграцію, мають суттєвий вплив на свідомість і поведінку молодого покоління. У зв'язку з цим, реалізація ефективної молодіжної політики стає одним із пріоритетних напрямів розвитку України як сучасної європейської демократичної держави. Важливість цієї політики полягає у створенні можливостей для залучення молоді до процесів прийняття рішень та активної участі в побудові майбутнього країни. Молодь є активним суб'єктом соціального відтворення, носієм інноваційного потенціалу та ключовою складовою суспільного розвитку. Вона відіграє вирішальну роль у формуванні майбутнього, оскільки здатна впливати на соціальні процеси, впроваджувати зміни та нові тенденції. Завдяки своїй динамічності, відкритості до нового та прагненню до розвитку, молодь стає рушієм прогресу, забезпечуючи стабільність і модернізацію суспільства в умовах постійних глобальних змін.

Національною молодіжною стратегією (2021) визначено, що молодь має право на повагу до її вибору при формуванні і визначенні свого майбутнього, а держава повинна уможливити розвиток потенціалу молоді, зокрема через формування її компетентностей. Забезпечення всебічного розвитку молоді, створення можливостей для її особистісного та професійного зростання, сприяння активній участі в громадському житті та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, формування відповідального громадянства серед молоді, що сприяє сталому розвитку країни та суспільства.

Успішним вирішенням соціальних проблем різних категорій молоді є молодіжна робота – напрям соціальної роботи, що має вплив на характер життєзабезпечення молоді та сприяє її розвитку. Тому, соціальні гарантії і підтримка молоді є одним із пріоритетів сучасної демократичної держави. Молодіжна робота характеризується як ціннісно-орієнтована, добровільна, розвивальна, орієнтована на потреби молоді; сприяє розвитку змістовного дозвілля, самостійності та автономії молодої людини; створює можливість для зміцнення здоров'я та відпочинку; допомагає молоді взаємодіяти з владою та політиками; створює можливість залучати молодь до неформальної освіти, що сприяє розвитку власних компетентностей.

Невід'ємною складовою у реалізації молодіжної політики та молодіжної роботи є нормативно-правова база, яка регулює та підтримує молодіжну сферу: Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (2021), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки» (2020), «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки» (2020), «Про схвалення Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні» (2018), «Концепція підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні» (2018), програма «Молодіжний працівник» (2014), постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки та внесення змін до деяких

постанов Кабінету Міністрів України» (2021), «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» (2017) та ін.

В системі молодіжної інфраструктури, державних суб'єктів органів виконавчої влади з молодіжної політики вагоме місце належить працівникам місцевого самоврядування, співробітникам установ і організацій, що працюють із молоддю, які часто не мають необхідної професійної кваліфікації і практичного досвіду, достатньо сформованої професійної компетентності у молодіжній сфері. Тому, одним із ключових орієнтирів держави, державної політики є удосконалення розвитку кадрового потенціалу молодіжної політики в Україні через розбудову системи вищої освіти. Державні стратегії мотивують заклади вищої освіти до підготовки конкурентоспроможного фахівця для роботи з молоддю, спрямованого на всебічний, інтелектуальний, культурний, професійний розвиток особистості. Сучасна молодіжна політика ставить нові завдання перед соціальними працівниками, і для ефективної допомоги молоді необхідна належна професійна підготовка.

Виникає гостра потреба професійної підготовки фахівців до роботи з молоддю, насамперед, соціальних працівників – висококваліфікованих фахівців у галузі соціальної роботи, посередників між державою і молоддю людиною, які прагнуть постійного професійного самовдосконалення та розвитку, що гарантує їх успішну та ефективну діяльність. Значимість проблеми підготовки фахівців соціальної сфери до молодіжної роботи посилюється через теоретико-методичні аспекти в системі вищої освіти. Отже, держава потребує розроблення та впровадження в умовах закладу вищої освіти системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Стрімкий розвиток молодіжної сфери, молодіжної роботи в Україні, визнання професії «молодіжний працівник» (Професійний стандарт «фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)», 2023 р.) на державному рівні є викликом та стимулом для підготовки конкурентоздатних майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Для майбутніх соціальних працівників з'являється офіційна ланка роботи в громаді як практичній сфері діяльності, що потребує відповідної професійної підготовки. Упровадження та реалізація системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, спроектованої на основі реалізації психолого-педагогічних умов через форми, заходи, удосконалення змісту вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота, сприяє формуванню в майбутніх соціальних працівників готовності до молодіжної роботи.

Проблеми підготовки майбутніх фахівців розкривають у працях І. Зязюна, М. Євтуха, О. Коберника, Т. Кочубей, О. Петренко, Г. Пустовіта, В. Радула, Н. Сейко, В. Федяєвої та ін. Теоретико-методичні, практичні та психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників розглядають О. Адаменко, О. Безлюдний, О. Безпалько, О. Белоліпцева, Д. Бирик, Г. Біляченко, Р. Вайнола, О. Василенко, Д. Великжаніна, Н. Видишко, Л. Віннікова, Н. Гайдук, Д. Годлевська, О. Гончаренко, О. Денисюк, І. Доброскок, М. Євтух, І. Зверева, В. Зінченко, А. Капська, О. Караман, О. Карпенко, Л. Коваль, С. Когут, Р. Козубовський, І. Козубовська, Н. Коляда, О. Кравченко, О. Лісовець, Т. Лях, І. Мельничук, І. Мигович, Л. Міщик, С. Омельченко, М. Орлова, Н. Павлик, Л. Пахомова, О. Пожидаєва, В. Поліщук, Л. Романовська, Ю. Рябова Т. Семигіна,

Г. Слезанська, Я. Співак, О. Турська, О. Усик С. Чернета, І. Яворська, D. Wong, Sh. Vitali, A. Chow, H. Ferguson та ін.

Методологію розвитку та вдосконалення професійного рівня соціальних педагогів засобами компетентнісного підходу; проблеми професійної підготовки соціальних педагогів в різних аспектах досліджують І. Боднарук, Д. Годлевська, Т. Голубенко, Н. Коваленко, Л. Клос, А. Конончук, Н. Коношенко, А. Кулікова, О. Михайленко, І. Фірсова та ін.

Проблеми молоді в аспекті молодіжної політики, молодіжного безробіття, становлення молоді як особливої соціально-демографічної групи, формування соціальної активності молоді, різні аспекти молодіжної роботи вивчають А. Бойко, Б. Буяк, С. Гринчишин, М. Гуцалова, Н. Дзюба, Л. Мукосєєва, В. Овчарова, І. Пєша, О. Ступак, Н. Тілікіна, P. Mendes, J. Rogers, J. Naert, Gr. Roets, R. Roose та ін.

Отже, у численних працях дослідників розкрито важливі аспекти професійної підготовки соціального працівника, соціального педагога. Проте, серед значної кількості досліджень відсутні ті, у яких було б обґрунтовано теоретико-методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Окрім того, теоретичний аналіз праць і практичний досвід підготовки соціальних працівників засвідчив низку *суперечностей* між:

- провідною роллю державної молодіжної політики у залученні молоді до державотворення, прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному рівнях та недостатнім рівнем розвитку молодіжної роботи як соціально важливої професійної сфери, спрямованої на особистісний та професійний розвиток молодої людини;

- об'єктивними потребами суспільства у фахівцях, здатних ефективно працювати з молоддю, для молоді, силами молоді, та недостатньою професійною підготовленістю таких фахівців у закладах вищої освіти;

- значним потенціалом неформальної та інформальної освіти в підготовці соціальних працівників до роботи з молоддю та недостатньою увагою до цих форм освіти суб'єктів соціально-освітньої сфери;

- необхідністю підготовки соціальних працівників до молодіжної роботи та недостатньою розробленістю теоретико-методичних основ й практичних рекомендацій щодо такої підготовки.

Актуальність проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, відсутність її наукової розробленості, а також необхідність подолання вказаних суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111U007547), наукового напрямку Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 2 від

18.09.2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 27.12.2022 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних працівників.

Предмет дослідження – система підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти.

Мета дослідження: визначити теоретико-методичні основи наукової проблеми, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження були визначені такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідженості наукової проблеми та категоріально-понятійний апарат дослідження.

2. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

3. Охарактеризувати розвиток молодіжної роботи, її особливості, законодавчу і нормативно-правову базу в Україні та зарубіжних країнах.

4. Розкрити особливості змісту та навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

5. Розробити критерії, їх показники та визначити рівні готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

6. Обґрунтувати й експериментально перевірити систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти.

7. Розробити рекомендації щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Концепція дослідження. Основні концептуальні підходи дослідження підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи узгоджуються із сучасними положеннями про теорію та практику соціальної роботи, яка ґрунтується на загальноновизнаних гуманістичних, демократичних та правових засадах. Реалізація молодіжної роботи соціальними працівниками розглядається і як комплекс заходів, і як інструмент, до володіння яким у професійному середовищі необхідно готувати майбутніх фахівців.

Процедуру дослідження теоретико-методичної підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи визначають концептуальні засади, які реалізовані на трьох рівнях:

теоретичний – визначає наукові ідеї, принципи, концепції, положення, категорії, поняття, нормативні документи, без яких неможливе розуміння суті досліджуваної проблеми і які покладено в основу підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Це ідеї про визначення та розуміння значення молодіжної роботи, соціальної роботи з молоддю; особливості теорії і практики молодіжної роботи, практичний досвід її реалізації; специфіку роботи молодіжних працівників (соціальних працівників з молоддю), принципи й умови формування готовності майбутнього фахівця до молодіжної роботи, мотивації його до професійного та особистісного розвитку; пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу закладу вищої освіти для підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи;

методологічний – забезпечує розуміння, що підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи характеризується як комплексний, системний, спеціально організований, інноваційний процес, що ґрунтується на трьох рівнях: загально-філософському (діалектичний метод), загально-науковому (системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, синергетичний, аксіологічний, історико-хронологічний, технологічний підходи; методи аналізу, синтезу, індукції, моделювання), конкретно-науковому (принципи об'єктивності, розвитку, провідної ролі практики) з урахуванням особливостей молодіжної роботи, професійної діяльності молодіжного працівника, вимог до реалізації професійних функцій і завдань фахівців з питань молоді (молодіжних працівників) та системи підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти, в комплексному використанні формальної, неформальної та інформальної освіти;

технологічний – передбачає розробку та впровадження системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, що базується на аналізі молодіжної роботи в Україні та за кордоном, змісту, форм, методів підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; навчально-методичному забезпеченні такої підготовки; професійних компетентностях молодіжного працівника відповідно до професійного стандарту, психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та рівня готовності до такої професійної діяльності. Система передбачає визначення, розробку та впровадження цільового, об'єктно-суб'єктного, змістовно-процесуального та результативного блоків через забезпечення психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи на всіх рівнях вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії): удосконалення змісту освітніх програм, освітніх компонентів (тематика, завдання, проекти, що стосуються молодіжної політики, молодіжної роботи, молодіжної сфери), розробка та впровадження нових освітніх компонентів («Молодь у сучасній громаді», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи» та ін.); розробка та апробація освітньо-професійної програми «Соціальна робота (молодіжна робота)» другого (магістерського) рівня вищої освіти, впровадження практичної підготовки (виробничої практики); удосконалення та розробка навчально-методичного забезпечення до відповідних освітніх компонентів для підготовки майбутніх фахівців до молодіжної роботи.

Визначена концепція дослідження за трьома рівнями (теоретичний, методологічний, технологічний) стали основою для формування гіпотези про те, що підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи буде ефективною за умови впровадження в освітній процес ЗВО теоретично обґрунтованої, розробленої й експериментально перевіреної системи такої підготовки; визначені мета, завдання, об'єкти, суб'єкти, принципи передбачають підвищення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через реалізацію системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та обґрунтованих психолого-педагогічних умов.

Для вирішення завдань та досягнення визначеної мети на різних етап наукової роботи використано **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз (для визначення стану підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; законодавчої та нормативно-правової бази молодіжної роботи), синтез (для узагальнення категоріально-понятійного апарату дослідження – молодь, молодіжний працівник, молодіжний центр, підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, психолого-педагогічні умови), індукція, дедукція (для виокремлення освітніх програм, робочих програм освітніх компонентів, спрямованих на молодіжну роботу); абстрагування, класифікація, порівняння, опис, систематизація, узагальнення та моделювання (для розробки системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи); порівняльно-історичний метод (для визначення передумов становлення підготовки майбутніх соціальних працівників та становлення і розвитку молодіжної роботи);

– *емпіричні*: інтерв'ю, бесіда (для отримання достовірної, першоджерельної, сучасної інформації з питань молодіжної роботи та підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи від: учасників програм «Молодіжний працівник», «Державотворець», «Молодь. Освіта. Політика», науково-практичного семінару «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю»); анкетування, опитування, тестування (для визначення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи); спостереження, самооцінка, моніторинг (для перевірки готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи на заключному етапі експериментальної роботи);

– *інформаційно-статистичні*: групування (для дослідження кількості освітніх програм за спеціальністю 231 Соціальна робота у закладах вищої освіти України; для визначення кількості здобувачів вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота для формування експериментальної та контрольної груп); статистичні методи (для обробки кількісних й якісних даних, для графічного відображення результатів експериментального дослідження та визначення достовірності отриманих результатів).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано та розроблено систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, яка об'єднує чотири блоки: цільовий (мета, завдання, принципи, методологічні підходи); об'єктно-суб'єктний (суб'єкти й об'єкти – учасники процесу підготовки); змістовно-процесуальний (етапи впровадження та реалізації системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; структура підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через формальну, неформальну та інформальну освіту, зокрема: змістове, організаційне, технологічне наповнення, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу); результативний (компоненти підготовки, критерії, показники та рівні готовності, результат); впроваджено та експериментально перевірено психолого-педагогічні умови підвищення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (мотивація до взаємодії з молоддю в різних формах та формування ціннісного ставлення до молодіжної роботи; удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; інноваційний підхід у практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; комплексне використання формальної, неформальної та

інформальної освіти в підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи);

здійснено історико-педагогічний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду молодіжної роботи для визначення й уточнення основних понять дослідження, особливостей молодіжної роботи;

– *удосконалено* навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; зміст освітніх програм підготовки майбутніх соціальних працівників; методи та організаційні форми освітнього процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи;

– *набули подальшого розвитку*: наукові положення теорії й методик підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти; питання молодіжної роботи як напряму соціальної роботи; питання розвитку молоді та молодіжної роботи на рівні формальної, неформальної та інформальної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження для підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Практичні аспекти дослідження реалізувались через розробку науково-дослідних проєктів; організацію та координацію базового тренінгу програми «Молодіжний працівник» у м. Умань (2019, 2021); координацію та модерування програми особистісного та професійного розвитку «Державотворець» (регіональний рівень, м. Умань, 2020); розробку та координування програми неформальної освіти для студентської молоді «Молодь. Освіта. Політика» факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2021); підготовку заявки для участі м. Умань в національному конкурсі «Молодіжна столиця України» (2021); участь у круглому столі та тренінгу для тренерів «Ефективний менеджмент молодіжних центрів» (2021); участь в освітньому процесі за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота (молодіжна робота)» освітнього ступеня «магістр»; інші заходи (конференції, круглі столи, семінари, форуми і т.д.), подання пропозицій до проєкту професійного стандарту «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)» (2022); співпрацю СпівДія Хаб (матеріальна допомога для внутрішньо переміщених осіб) (2022); проведення тренінгу для дітей та молоді «Мій Всесвіт – моя Україна» (2022); у рамках проєкту «Активні громадяни», за грантової підтримки Британської Ради в Україні, проведено тренінг «Соціальні ініціативи: для молоді та створені молоддю» (2022); організацію презентації книги «Місто, з якого почалася війна» (2023); співпрацю та участь у Всеукраїнському проєкті «Ігрові клуби спільно ДжуніорС» (2023), участь у мапуванні освітніх практик, які забезпечують підготовку фахівців молодіжної сфери, закладів вищої освіти України в рамках проєкту «Молодь за демократію в Україні: Фаза III» (2023).

Результати дослідження впроваджені в діяльність Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; використано для укладання робочих програм освітніх компонентів «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Теорія і практика молодіжної роботи»; навчальних планів підготовки майбутніх соціальних працівників освітніх ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр», «доктор філософії»; удосконалення професійних умінь майбутніх соціальних працівників, що

формують освітні компоненти «Соціальна політика», «Соціальна молодіжна політика», «Молодь у сучасній громаді», «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Технології соціальної роботи», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Тренінгові технології в молодіжній роботі», «Соціальна робота в громаді», «Соціальна педагогіка», «Волонтерська та благодійна діяльність», «Основи професійної творчості в соціальній сфері», «Соціальна робота з сім'ями, дітьми і молоддю» тощо.

Матеріали дослідження можуть бути використані здобувачами вищої освіти, науково-педагогічними працівниками з метою підвищення ефективності освітнього процесу, під час науково-пошукової роботи; керівниками структурних підрозділів ЗВО для оптимізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; лекторами під час підготовки слухачів курсів підвищення кваліфікації фахівців, які працюють з молоддю.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1776/01 від 31.10.2022 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-12/24 від 12.01.2023 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 3 від 29.06.2023 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/50 від 04.08.2023 р.); Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка, протокол № 5 від 09.05.2023 р.); Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (довідка, протокол № 6 від 08.06.2023 р.); у діяльність відділу у справах сім'ї та молоді Уманської міської ради (довідка № 13/10-05 від 16.02.2021 р.), Дмитрушківської сільської ради Уманського району Черкаської області (довідка № 719/02-16 від 21.02.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. В опублікованих у співавторстві працях особистим внеском є висвітлення історії становлення та перспектив розвитку молодіжної роботи [9; 10; 11; 29; 38]; законодавчого аспекту молодіжної роботи [2; 8; 13]; теоретичних проблем проектування педагогічних технологій у ЗВО та формування цифрового покоління в умовах дистанційного навчання [34; 35; 36]; формування індивідуальної освітньої траєкторії та освітньої складової підготовки докторів філософії спеціальності 231 Соціальна робота до молодіжної роботи [15]; підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи [11; 42]; особливостей молодіжної роботи в молодіжних центрах, молодіжних клубах [7; 30; 37; 39; 65; 66]; неформальної освіти як шляху особистісного розвитку молоді [32; 33]; ролі сучасного професіонала молодіжної роботи та інноваційні форми підготовки молодіжних працівників [22; 40; 41].

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях і семінарах різних рівнів:

Міжнародних: «European scientific discussions» (Italy, Rome, 2020), «World science: problems, prospects and innovations» (Canada, Toronto, 2021), «Bezpieczeństwo, zarządzanie, medycyna i kultura fizyczna» (Poland, Warszawa, 2021), «World science:

problems, prospects and innovations» (Canada, Toronto, 2021), «Major Achievements in Science and Education» (Sweden, Stockholm, 2021), «New Directions in Science and Education» (Germany, Munich, 2021), «Actual problems of practice and science and methods of their solution» (Italy, Milan, 2022), «Eurasian scientific discussions» (Spain, Barcelona, 2022), «Проблеми та перспективи розвитку територіальних громад в соціальній сфері» (Ужгород, 2021), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2020, 2021, 2022), «Симпозіум з інклюзивного туризму» (Умань, 2021), «Перспективні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (Харків, 2022), «Інноваційний розвиток університетської науки та освіти: глобальний і національний вимір змін» (Київ, 2022), «Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології» (Київ, 2022), «Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах» (Житомир, 2022), «Реалізація методик та технологій в сучасній освіті: компетентнісний підхід» (Харків, 2022), «Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери» (Ніжин, 2022), «Інноваційні методи та технології підготовки фахівців соціальної сфери» (Київ, 2023); «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (Житомир, 2023);

Всеукраїнських: «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань 2020, 2021), «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика (Умань, 2021), «Дистанційне навчання у закладі вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності» (Умань, 2021), «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 2021, 2022, 2023), «Наука&Молодіжна політика», присвячена 30-річчю ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» (Київ, 2021), «Соціальна робота в громаді: сучасні виклики в громаді та перспективи розвитку» (Дніпро 2023), «Реалізація гендерної політики в умовах суспільних трансформацій» (Черкаси, 2023); онлайн-конференціях з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2023); «Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи» (Рівне, 2023); психологічних читаннях «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» (Умань, 2023); методологічному семінарі «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (Київ, 2023);

регіональних: науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 2021); науково-практичному онлайн семінарі «Соціальна інклюзія дистанційного освітнього процесу» (Умань, 2021); науково-практичному онлайн-семінарі «Академічна доброчесність як цінність освітньо-наукової діяльності» (Умань, 2023) та ін.

Основні результати дослідження були обговорені на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2018–2023 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 81 науковій і науково-методичній праці (із них 49 одноосібних), зокрема, 10 монографій (9 у співавторстві), 5 статей у журналах, що індексуються в наукометричній базі Scopus/WoS, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 6 статей у зарубіжних і міжнародних наукових виданнях, 2 статті у вітчизняних виданнях, 4 навчальних та навчально-методичних

посібників, 1 енциклопедія, 32 публікації апробаційного характеру, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Кандидатська дисертація на тему «Підготовка організаторів дитячого руху в Україні (20–30-ті роки ХХ століття)» зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки захищена у 2015 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному імені Павла Тичини, її матеріали в тексті докторської дисертації не використано.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, переліку умовних скорочень, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (620 найменувань, з них – 60 іноземними мовами) та 15 додатків (на 329 сторінках). Повний обсяг дисертації складає 868 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 424 сторінках. Робота містить 34 таблиці, 3 рисунки, 1 діаграму.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, схарактеризовано об'єкт, предмет, мету та завдання, описано методи та концепцію дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, окреслено особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, надано інформацію щодо структури та обсягу дисертації.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи»** – проаналізовано стан дослідженості наукової проблеми; здійснено категоріально-понятійний аналіз наукової проблеми; обґрунтовано методологію дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Аналіз стану дослідженості наукової проблеми показав, що молодіжна робота реалізується через молодіжну політику на трьох рівнях (місцевому, регіональному, національному). Молодіжну роботу організують для молоді через молодь (у громадських організаціях, політичних партіях, молодіжному та волонтерському русі, молодіжних та громадських заходах, дозвіллі, проєктах, просвітницькій діяльності, житті громади, молодіжному таборуванні, молодіжних радах, неформальній освіті тощо) за принципами субсидіарності, молодіжної активності, обґрунтованості, узгодженості, допомоги, поваги, розвитку та ін. Молодіжна робота включає адміністративне забезпечення, молодіжну інфраструктуру та активну участь молоді. Її об'єктами є молодь різних категорій (активна молодь, діти і молодь з інвалідністю, сільська та міська молодь, молоді мігранти і внутрішньо переміщені особи, молоді сім'ї, молоді вчені та інші), фахівці, які працюють з молоддю (молодіжні працівники, учителі, вихователі, науково-педагогічні, педагогічні, соціальні працівники, соціальні педагоги, психологи, волонтери, молодіжні лідери та ін.), а суб'єктами – консультативно-дорадчі органи, молодіжні центри, центри роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання, молодіжні центри праці, дитячо-юнацькі спортивні школи, фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заклади, мережа закладів культури, заклади освіти, заклади позашкільної освіти; центри зайнятості, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; благодійні фонди, громадські організації,

молодіжні та дитячі громадські організації; газети, програми телебачення, радіопрограми, Інтернет; бізнес-структури.

Аналіз наукової літератури, історичних та нормативних джерел дозволив виділити три основні групи наукових праць. *Перша група* охоплює дослідження проблем підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема професійних компетентностей (Д. Годлевська, Ю. Палагнюк, А. Сиса), соціальної роботи з різними групами клієнтів (О. Адаменко, Т. Голубенко, А. Дуля, О. Карпенко, Т. Лях, Ю. Рябова, О. Пінаєва, Б. Пінаєв, Г. Слосанська, Н. Сойма та ін.), гендерного підходу (О. Гончаренко, Г. Корінна та ін.), підготовки закордоном (В. Поліщук та ін.), роботи з інклюзивними групами (Т. Равлик та ін.), здоров'язбережувальної діяльності (Л. Клос, М. Орлова та ін.) та професійної діяльності (О. Бартків, О. Василенко та ін.). *Друга група* досліджень стосується підготовки майбутніх соціальних педагогів, зокрема їх професійної підготовки (Л. Міщик, Н. Перхайло), підготовки в умовах закладу освіти (Д. Великжаніна, М. Марій, Г. Піхур, І. Савельчук, Т. Савченко, Л. Смеречак, Т. Спіріна, З. Фалинська, Т. Чикалова, Р. Чубук та ін.), роботи з різними групами клієнтів (О. Белоліпцева, Л. Вавришук, Р. Козубовський, Н. Коношенко, В. Костів, А. Свинобой, А. Руденко, М. Рудь, К. Яковенко та ін.), компетентнісного підходу (Г. Біляченко, Д. Великжаніна, О. Михайленко, Р. Овчарова, Н. Султанова, С. Толстоухова та ін.), підготовки закордоном (Л. Віннікова, А. Конончук, Т. Лях та ін.) та професійної діяльності (Г. Біляченко, О. Денисюк, І. Доброскок, В. Зінченко, Т. Зінченко, О. Ілліна, Л. Міщик, О. Пожидаєва, Н. Тимошенко, О. Турська, О. Усик, В. Шевченко, І. Фірсова, Н. Янц та ін.). *Третя група* охоплює дослідження у молодіжній сфері, зокрема проблеми молодіжної роботи, клубної та дозвіллевої діяльності, молодіжного руху та політики (О. Безпалько, Д. Бибик, Є. Бородін, А. Войтовська, Ю. Глущенко, І. Зверєва, В. Зінченко, Н. Коляда, О. Кравченко, Н. Коваленко, А. Кулікова, О. Лісовець, Ю. Максимчук, А. Мінаєв, Г. Непорожня, Ю. Палагнюк, І. Пеша, А. Сиса, Я. Співак, О. Старинець, О. Ступак, Ю. Щотова, та ін.).

Отже, незважаючи на значні напрацювання у вивченні важливих аспектів професійної підготовки соціального працівника, сучасній науці бракує досліджень, у яких було б обґрунтовано теоретико-методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Аналіз та опрацювання соціально-педагогічної наукової літератури та нормативно-правових документів дали змогу схарактеризувати категоріально-понятійний апарат дослідження, визначити та сформулювати базові поняття дослідження, а саме:

«*молодь*» – це особлива, активна категорія населення, яка є рушійною силою розвитку держави в усіх аспектах (соціальних, політичних, громадських, економічних та ін.);

«*молодіжний працівник*» – це особа, яка провадить молодіжну політику, організовує молодіжну роботу та створює сприятливі умови для всебічного позитивного розвитку молоді на різних (місцевому, регіональному, всеукраїнському) рівнях держави, підтримка її потенціалу, супровід захисту інтересів та прав у суспільному житті;

«молодіжна робота» – робота з молоддю, спрямована на особистісний та професійний розвиток з опануванням відповідних компетентностей; участь молоді в громадському житті (спорт, дозвілля, зайнятість, освіта й професійна підготовка, житлова політика і транспорт, мобільність і обмін, доступ до культури, охорона здоров'я, статеве життя, боротьба з насильством і злочинністю, гендерна рівність, сталий розвиток, антидискримінація, доступ до прав і закону); залучення молоді до планування і прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному рівнях;

«молодіжний центр» – це установа, організація для молоді (інституційний рівень) та позитивне середовище (процесуальний рівень), яка сприяє особистісному (інтелектуальному, моральному, духовному) та професійному розвитку молоді за допомогою різних напрямів молодіжної роботи (неформальної освіти, національно-патріотичного виховання, популяризації здорового способу життя, молодіжного підприємництва, волонтерства, мобільності молоді тощо).

Поєднання теорії, практики та методології дослідження висвітлено у змісті підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та розкрито через *загально-філософський* (діалектичний підхід), *загально-науковий* (системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, синергетичний, технологічний, аксіологічний, історико-хронологічний підходи та методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, моделювання); *конкретно-науковий* (принципи об'єктивності, розвитку, провідної ролі практики) *рівні*.

У другому розділі – **«Особливості молодіжної роботи в Україні і зарубіжних країнах»** – визначено передумови становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; проаналізовано законодавчу та нормативно-правову бази молодіжної роботи; вивчено та узагальнено зарубіжний і вітчизняний досвід молодіжної роботи.

Ретроспективний аналіз вітчизняної наукової літератури, історичних та нормативних джерел дозволив виокремити історичні етапи передумов становлення і розвитку підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: зародження суспільно-орієнтованої підготовки фахівців для роботи з молоддю (1918–1944 рр.); створення основ професійної підготовки кадрів для роботи з молоддю (1945–1969 рр.); розвиток інституту професійної підготовки кадрів для роботи в молодіжних організаціях (1969–1991 рр.); становлення і розвиток системи професійної підготовки фахівців до роботи з молоддю в рамках соціальної роботи і соціальної педагогіки (1991–2003 рр.); становлення спеціальності Соціальна робота за напрямом Соціальне забезпечення та створення організаційно-методичних умов підготовки соціальних працівників відповідно до рівня європейської освітньої системи зі збереженням структури вітчизняної системи професійної освіти «молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр» (2003–2010 рр.); становлення спеціальності Соціальна робота, яка об'єднала соціальну педагогіку, соціальну роботу та соціальне забезпечення в одну галузь (2011–2014 рр.); започаткування та реалізація професії «молодіжний працівник» та підготовка таких фахівців в ЗВО (2014 р. – дотепер): з 2014 р. розпочато реалізацію програми «Молодіжний працівник» за підтримки Програми розвитку ООН України у співпраці Міністерства молоді та спорту України й Державного інституту сімейної та молодіжної політики; з 2017 р. – створено перші молодіжні центри, експертні ради із молодіжної роботи на

регіональному та локальному рівнях; у 2018 р. уперше в Україні розроблено та впроваджено в освітній процес освітньо-професійну програму «Соціальна робота (молодіжна робота)» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за спеціальності 231 Соціальна робота; у 2020 р. створено Всеукраїнський молодіжний центр; у 2023 р. затверджено Професійний стандарт «фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)»).

З'ясовано, що молодіжна інфраструктура становить мережу молодіжних центрів України, що діють як на загальнодержавному рівні – Всеукраїнський молодіжний центр; регіональному – обласні, міські; так і місцевому – міські, районні, міські, селищні, сільські молодіжні центри. Встановлено, що у різних областях України відповідно до «Типового положення про молодіжні центри» працює більше 300 молодіжних центрів.

Вивчено досвід молодіжної роботи в деяких країнах Європейського Союзу, зокрема Німеччині, Австрії, Чехії, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Угорщині, Італії, Латвії, Болгарії, Словаччині, Польщі, та з'ясовано, що молодіжна робота в країнах Європейського Союзу розвивається по-різному, кожна країна особлива, має свої звичаї, традиції, історію розвитку молодіжної роботи, нормативно-правову базу, стратегії розвитку, програми для підготовки фахівців молодіжної роботи – молодіжних працівників. Найактивнішою в цьому напрямі є Естонія, яка працює вже більше ста років над удосконаленням, розвитком, популяризацією молодіжної роботи та молодіжної політики, професії молодіжного працівника. На законодавчому рівні мета молодіжної роботи в Естонії полягає у створенні умов, що сприяють всебічному розвитку молоді, надаючи їм можливість бути активними не лише в межах сім'ї, але й за її межами. Молодіжна робота покликана підтримувати розвиток молодих людей, допомагаючи їм здобувати необхідні навички для соціальної активності та інтеграції в суспільство, що відповідає загальним принципам підтримки молоді на рівні державної політики. Офіційно здобути вищу освіту з молодіжної роботи за різними освітніми рівнями можна в трьох університетах Естонії.

Аналіз досвіду молодіжної роботи закордоном засвідчує, що ЄС та Рада Європи у співпраці з партнерами сприяють розвитку молодіжної роботи через проведення різних заходів, прийняття резолюцій, розробку відповідних інструментів та механізмів реалізації молодіжної політики та молодіжної роботи на різних рівнях (міжнародному, державному, регіональному, місцевому), поширення та обмін успішними й інноваційними ініціативами щодо визнання молодіжної роботи через неформальну освіту, розробку та поширення відповідних публікацій із молодіжної роботи та ін. Міжнародну молодіжну роботу реалізують асоціації, молодіжні групи та ініціативи, установи молодіжної роботи й громадські організації (Німеччина); роботу з молоддю на основі неформальної та інформальної освіти, що сприяє особистісному розвитку; на основі так званої освіти, що базується на дозвіллі (Чехія); соціально-виховну роботу з неповнолітніми з групи ризику, підтримку молодіжної роботи за допомогою низки національних конкурсів проєктів, молодіжних обмінів, транснаціонального волонтерства, структурований діалог із політиками, підтримку молодіжних ініціатив, транснаціональну мобільність молодіжних працівників (Італія); запланований практичний комплекс заходів для молоді, надання молоді доступу до інформації, що відповідає їхнім потребам (Латвія); організовану діяльність

чи ініціативу, метою яких є представлення, захист та розвиток інтересів та потреб молоді (Болгарія).

Установлено, що в деяких країнах молодіжна робота прирівнюється до волонтерської роботи, тобто діяльність така є добровільною й орієнтованою на потреби та інтереси молоді (Німеччина, Австрія). У різних країнах використовуються різні терміни для позначення молодіжної роботи та тих, хто її здійснює. Наприклад, в Австрії частіше використовують термін «позакласна / позашкільна молодіжна робота», в Італії – «соціально-освітній інструктор для молоді», а у Словаччині – «молодіжний лідер» або «молодий лідер». Це свідчить про різні підходи до організації молодіжної роботи та підготовки фахівців, які працюють із молоддю, що зумовлено національними традиціями та системами освіти в кожній країні. У країнах Європейського Союзу молодіжну роботу активно розвивають та популяризують у різних аспектах – від молодіжної політики на всіх рівнях (місцевому, регіональному та національному) до неформальної освіти. Значна увага приділяється організації різноманітних заходів для молоді та із залученням самої молоді до їх реалізації. Такий підхід сприяє активній участі молодих людей у суспільному житті, розвитку їхніх лідерських якостей і набуттю важливих соціальних компетентностей.

Для впровадження експериментальної роботи дослідження запозичено позаосвітню форму молодіжної роботи (неформальну освіту). Основними формами роботи – тренінги, семінари, конференції, вебінари та інші навчальні програми, що підтримують особистісний та професійний розвиток молоді через молодіжні центри, клуби та простори закладу вищої освіти.

Узагальнено вітчизняний досвід молодіжної роботи та з'ясовано, що в Україні молодіжна робота реалізується на трьох рівнях: національному (центральний орган державної влади – Міністерство молоді та спорту України), регіональному (органи управління обласних, районних державних адміністрацій, органи місцевого самоврядування) та місцевому (органи місцевої ради: управління, комітети, відділи, сектори; заклади по роботі з молоддю, місцеві громадські організації, об'єднання) – через різні суб'єкти молодіжної роботи, зокрема, молодіжні клуби, молодіжні центри, молодіжні організації, молодіжні консультативно-дорадчі органи, інформаційно-пропагандистські та самостійні молодіжні проекти, молодіжні кафе, молодіжні творчі колективи; будь-які молодіжні групи, табори, місця проживання молоді, заклади освіти, бібліотеки, вулична молодіжна робота, центри зайнятості, центри соціальних служб, громадські організації тощо.

До основних форм діяльності молодіжних центрів, просторів, організацій, віднесено: неформальна освіта, розробка проектів, таборування, гуртки за інтересами, молодіжна участь у проектах та грантах, ярмарки, профорієнтаційна робота, громадські роботи, стажування, волонтерська робота, громадські організації, організація культурних та дозвіллевих заходів, соціологічне дослідження інтересів та потреб молоді, інформаційно-просвітницька робота та ін.

Важливими для вітчизняного досвіду молодіжної роботи в Україні є діяльність Всеукраїнського молодіжного центру, Асоціації молодіжних працівників, Асоціації молодіжних центрів, обласних молодіжних центрів, громадської організації «Молодіжна Платформа»; реалізація молодіжних програм («Молодіжний працівник», «Менеджмент молодіжних центрів», «Прокачай», «Молодіжний працівник в ОТГ»,

«Державотворець», «Ефективний менеджмент молодіжних центрів», «Активні громадяни», міжнародні програми), всеукраїнської програми з популяризації здорового способу життя серед молоді «Healthy Challenge», програми «PROнавички майбутнього», платформи «СпівДія» та ін.

Узагальнення законодавчої та нормативно-правової бази молодіжної роботи в Україні (Конституція України, Закони України (зокрема, «Про основні засади молодіжної політики» 2021 р.), Постанова Кабінету Міністрів України (про схвалення та затвердження програм «Молодь України» на 2021–2025 роки, про молодіжні центри та державну підтримку молодіжних організацій), Укази Президента України («Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року», «Про Цілі сталого розвитку до 2030 року»), Накази Міністерства молоді та спорту України (про знаки якості для молодіжних центрів, умови оплати праці та програми «Молодіжний працівник»), а також міжнародні документи Ради Європи) створило правове підґрунтя для організації та проведення молодіжної роботи на державному та місцевому рівнях, дало змогу структурувати діяльність молодіжних центрів, реалізацію програм, проєктів тощо.

У третьому розділі – **«Діагностика стану підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи»** – розкрито особливості підготовки соціальних працівників до молодіжної роботи через формальну та неформальну освіту; визначено зміст та навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; дібрано критеріально-діагностувальний інструментарій дослідження; схарактеризовано компоненти, критерії, показники та відповідні рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; подано результати констатувального етапу дослідження.

З'ясовано, що підготовку соціальних працівників у формальній освіті в Україні здійснює 81 заклад вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота на різних рівнях вищої освіти.

Аналіз змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи в закладах вищої освіти та порівняння їх наповнення (освітні програми, навчальні плани, силабуси, робочі програми освітніх компонентів), засвідчили, що у кожного ЗВО свої особливості підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до нормативних документів. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи в Україні прослідковуються через обов'язкові та вибіркові дисципліни та назви освітніх програм, зокрема, це 3 освітні програми – освітньо-професійна програма «Соціальна робота та молодіжна робота» освітнього ступеня «бакалавр» Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»; освітньо-професійна програма «Соціальна робота (молодіжна робота)» освітнього ступеня «магістр» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; освітньо-наукова програма «Соціальна робота з дітьми та молоддю» Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Основні форми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи простежено в змісті таких освітніх компонентів: «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Тренінгові технології в молодіжній роботі», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Молодь у сучасній громаді», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Молодіжна політика» та ін.

Скринінг освітньо-наукових програм (освітній ступінь «доктор філософії») показав, що програми п'яти закладів вищої освіти (Запорізький національний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський університет імені Бориса Грінченка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України) пропонують вивчення вибіркового компонента, які близькі до актуальних питань молодіжної роботи, зокрема, «Соціальна робота з молоддю», «Молодіжна політика в Україні та світі», «Науковий семінар “Соціальна робота з дітьми та молоддю”», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Соціальна молодіжна робота», «Нормативно-правова база досліджень у соціальній роботі з дітьми та молоддю», «Просоціальна поведінка дітей та молоді», «Дитячі та молодіжні громадські організації України як інститут виховання».

З-поміж основних фахівців, які працюють з молоддю, – соціальні працівники, соціальні педагоги, вихователі, практичні психологи, фахівці соціальної сфери, радники із питань молоді, фахівці з питань молоді (молодіжні працівники).

Визначено, що *професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи* – це система становлення і формування конкурентоспроможного фахівця, професіонала в молодіжній сфері через набуття та оволодіння професійними компетентностями, навичками «soft skill» (визначено відповідно до професійного стандарту як фахівця з питань молоді / молодіжного працівника), що здійснюється через формальну (заклади вищої освіти), неформальну (програма «Молодіжний працівник») та інформальну освіти (досвід, обмін, спілкування).

Аналіз змісту та навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників в закладі вищої освіти та за програмою «Молодіжний працівник» включає основні аспекти для якісного освітнього процесу – впровадження стандартів вищої освіти (визначення компетентностей та результатів навчання, необхідних для ефективної роботи в молодіжній сфері), освітніх програм, навчальних планів (впровадження в освітній процес освітніх компонентів з молодіжної роботи та політики), робочих навчальних програм (впровадження та реалізація різноманітних форм та методів навчання від традиційних до інноваційних), програм практичної підготовки (виконання завдання під час практики у молодіжних структурах) тощо. Навчально-методичне забезпечення включає сучасні ресурси та технології, які розміщені в закладах вищої освіти (у т.ч. електронні), а також можливість для самоосвіти через офіційний сайт «Молодіжний працівник» (<https://youth-worker.org.ua/>). Використання комплексного підходу до розробки змісту та навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи є ключовим чинником, який забезпечує їх успішність та ефективність у професійній діяльності з молоддю. Такий підхід дозволяє інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками, адаптувати робочі програми освітніх компонентів до реальних потреб молоді та сформувати компетентності, необхідні для роботи в умовах сучасного суспільства.

Використовуючи діагностичний інструментарій дослідження для виявлення рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи було визначено основні компоненти підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, які пов'язані між собою, доповнюють один одного та є важливими

для ефективної професійної діяльності в молодіжній роботі: *мотиваційний* (система мотивів, цілей, цінностей, що мотивують майбутніх соціальних працівників до навчання, професійної діяльності, молодіжної роботи; інтерес та прагнення до постійного професійного розвитку та самовдосконалення), *когнітивний* (сукупність знань у галузі соціальної роботи, загальні, фахові компетентності та програмні результати навчання з питань молодіжної роботи), *діяльнісний* (уміння та навички щодо професійної діяльності у сфері соціальної роботи, молодіжної роботи; здатність до комунікації, взаємодії з молоддю; організація сприятливої творчої атмосфери для молоді), *особистісний* (особистісні та професійні якості (цілеспрямованість, наполегливість, саморегуляція) важливі для роботи в молодіжній сфері; рефлексія професійної діяльності та особистісні якості молодіжного працівника). Виокремлено критерії до кожного із зазначених компонентів та їх показники: *мотиваційно-ціннісний* (професійна спрямованість майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; мотивація майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері молодіжної роботи; сформованість життєво необхідних цінностей майбутніх соціальних працівників); *когнітивно-компетентнісний* (сформованість теоретичних, практичних знань про молодіжну роботу; компетентності в майбутніх соціальних працівників до провадження молодіжної роботи); *діялісно-практичний* (здатність використовувати набуті знання та вміння в практичній діяльності соціального працівника; комунікаційна взаємодія майбутніх соціальних працівників з молоддю; уміння організувати молодіжну роботу на базі молодіжного центру, простору, структурного підрозділу закладу вищої освіти); *особистісно-рефлексивний* (розвиток особистісно-професійних якостей майбутніх соціальних працівників; здатність майбутніх соціальних працівників до саморозвитку у сфері молодіжної роботи; здатність до рефлексивної оцінки власної готовності до молодіжної роботи).

Відповідно до критеріїв та показників визначено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи:

низький рівень – здобувач вищої освіти має мінімальний прояв інтересу до професійної діяльності; не володіє професійною спрямованістю до молодіжної роботи; не має мотивації до професійної діяльності у сфері молодіжної роботи; у нього не сформовані життєво необхідні цінності; не володіє теоретичними, практичними знаннями про молодіжну роботу; не сформовані компетентності до провадження соціальної та молодіжної роботи; не має здатності до застосування здобутих компетентностей у професійній діяльності молодіжної сфери; не має здатності до комунікаційної взаємодії з молоддю; не вміє організувати молодіжну роботу; не володіє особистісно-професійними якостями майбутніх соціальних працівників; не має здатності до самооцінки та саморозвитку у сфері молодіжної роботи, рефлексивної оцінки власної готовності до молодіжної роботи;

середній рівень – здобувач вищої освіти має інтерес до майбутньої професійної діяльності; частково володіє професійною спрямованістю до молодіжної роботи; має слабку мотивацію до професійної діяльності у сфері молодіжної роботи; у нього нечітко сформовані життєво необхідні цінності майбутніх соціальних працівників; частково володіє теоретичними, практичними знаннями про молодіжну роботу; має слабку сформовані компетентності до провадження соціальної та молодіжної роботи; має слабку здатність до застосування здобутих компетентностей у професійній

діяльності в молодіжній сфері; має слабку здатність до комунікаційної взаємодії з молоддю, уміння організовувати молодіжну роботу на базі молодіжного центру, простору, структурного підрозділу закладу вищої освіти; володіє особистісно-професійними якостями майбутніх соціальних працівників; має слабку здатність до самооцінки та саморозвитку, рефлексивної оцінки власної готовності до молодіжної роботи;

високий рівень – здобувач вищої освіти є активною, умотивованою, комунікативною особистістю; володіє професійною спрямованістю до молодіжної роботи; має мотивацію до професійної діяльності у сфері молодіжної роботи; у нього сформовані життєво необхідні цінності (ціннісні орієнтації майбутніх соціальних працівників: праця, творчість, чесність, вихованість, любов до дітей тощо); володіє теоретичними, практичними знаннями про молодіжну роботу; має сформовані компетентності для провадження соціальної та молодіжної роботи; має здатність до застосування здобутих професійних компетентностей у професійній діяльності молодіжної сфери; здатність до комунікаційної взаємодії з молоддю, уміння організовувати молодіжну роботу на базі молодіжного центру, простору, структурного підрозділу закладу вищої освіти; володіє особистісно-професійними якостями майбутніх соціальних працівників (доброта, чесність, емпатія, відповідальність, організованість, творчість); має здатність до самооцінки та саморозвитку у сфері молодіжної роботи, рефлексивної оцінки власної готовності до молодіжної роботи.

Для визначення початкового рівня готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та подальшого якісного й кількісного аналізу одержаних результатів дослідження було дібрано та реалізовано відповідний діагностувальний інструментарій. Діагностика окреслених критеріїв та відповідних показників відбувалася із використанням таких *методів*: анкетування, тестування, опитувальники, діагностичні картки, спостереження; *діагностичних методик*: методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс), методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, методика діагностики творчої активності, методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей, методика визначення соціальної відповідальності Дж. Роттера; методика для діагностики оцінки здатності до самовдосконалення (М. Лукашевич), адаптована методика для діагностики рефлексивності особистості; *авторських методик*: методика для визначення рівня набутих компетентностей та програмних результатів навчання у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; методика для визначення рівня сформованості теоретичних, практичних знань в галузі молодіжної політики та молодіжної роботи тощо.

За результатами констатувального етапу експерименту оцінено стан підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, в узагальненому вигляді діагностовано превалювання середнього (ЕГ – 50,47 %, КГ – 49,49 %) та низького (ЕГ – 19,34 %, КГ – 18,69 %) рівні готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності, що підтверджує необхідність розроблення теоретичних аспектів молодіжної роботи, навчально-методичного забезпечення та практичного впровадження кращого досвіду молодіжної роботи в закладах вищої освіти, узгодженості, удосконалення та поширення оновленого змістового наповнення

освітніх програм підготовки майбутніх соціальних працівників, навчально-методичного забезпечення; популяризації кращого досвіду молодіжної роботи в закладах вищої освіти.

У четвертому розділі – **«Обґрунтування системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та її дослідно-експериментальна перевірка»** – обґрунтовано систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; представлено реалізацію психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молоддю; здійснено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи; узагальнено та запропоновано рекомендації для підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Спроектована система підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи складається з цільового, об'єктно-суб'єктного, змістовно-процесуального та результативного блоків (рис. 1).

Цільовий блок системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи визначає мету (підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи), завдання (мотивація майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через популяризацію її серед студентської молоді; розробка навчально-методичного забезпечення освітніх компонентів для підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; розробка та проведення інструктивного семінару щодо впровадження тем/змістового модулю/освітнього компонента з молодіжної роботи для науково-педагогічних працівників ЗВО; проведення аудиторної та позааудиторної роботи з підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через формальну та неформальну освіту; залучення студентської молоді до участі в роботі молодіжних центрів, просторів, молодіжних структурних підрозділів закладів вищої освіти через неформальну та інформальну освіту), принципи (об'єктивності, розвитку, провідної ролі практики), методологічні підходи (системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, синергетичний, технологічний, аксіологічний, історико-хронологічний).

Об'єктно-суб'єктний блок: об'єкти – здобувачі вищої освіти освітніх ступенів: «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр», «доктор філософії»; суб'єкти – заклади вищої освіти (науково-педагогічні працівники), громадські організації, молодіжні центри, простори, асоціації, молодіжні ради, відділи молоді (керівники/працівники).

Змістовно-процесуальний блок передбачає етапи впровадження та реалізації системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (інформаційний, проєктний, просвітницький, діяльнісний, результативний), структуру підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через формальну, неформальну та інформальну освіту, а саме: змістове, організаційне, технологічне наповнення, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

Результатний блок передбачає оцінку і визначення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, через визначені компоненти: *мотиваційний* (система мотивів, цілей, цінностей, що мотивують майбутніх працівників до навчання, професійної діяльності, молодіжної роботи; інтерес та прагнення до постійного професійного розвитку та самовдосконалення), *когнітивний* (сукупність знань у галузі соціальної роботи, загальних, фахових компетентностей та програмних результатів навчання з питань молодіжної роботи), *діяльнісний* (уміння

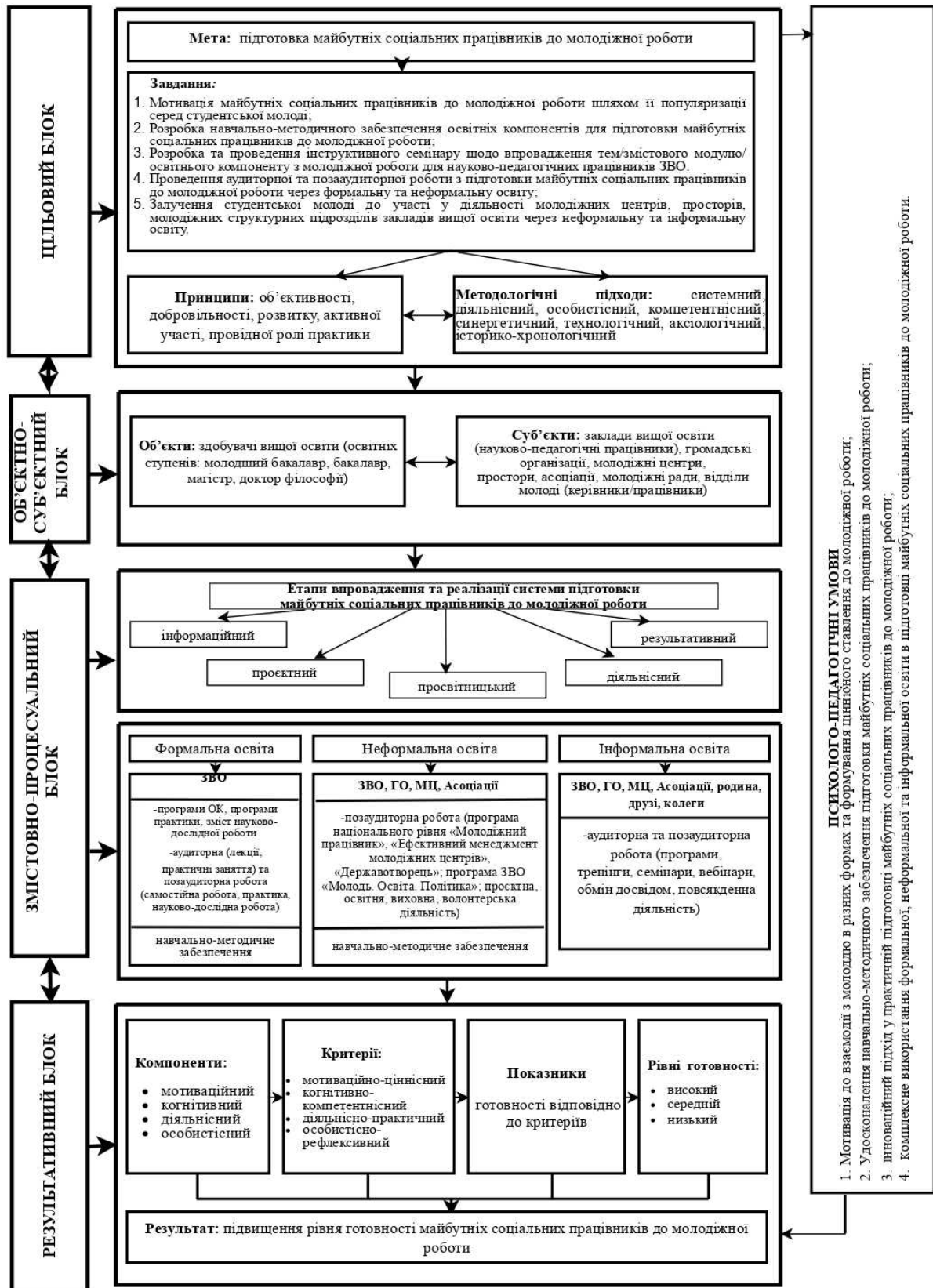

Рис. 1. Система підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи

та навички до професійної діяльності у сфері соціальної роботи, молодіжної роботи, здатності до комунікації, взаємодії з молоддю), *особистісний* (особистісні та професійні якості (цілеспрямованість, наполегливість, саморегуляція), важливі для роботи в молодіжній сфері; рефлексія професійної діяльності та особистісних якостей молодіжного працівника); критерії (*мотиваційно-ціннісний, когнітивно-компетентнісний, діяльнісно-практичний, особистісно-рефлексивний*), відповідні показники та рівні (*високий, середній, низький*) готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Для ефективної реалізації цільового, об'єктно-суб'єктного, змістовно-процесуального та результативного блоків системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи обґрунтовано та впроваджено в освітній процес такі психолого-педагогічні умови: 1) мотивація до взаємодії з молоддю в різних формах та формування ціннісного ставлення до молодіжної роботи; 2) удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; 3) інноваційний підхід у практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; 4) комплексне використання формальної, неформальної та інформальної освіти в підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Формувальний етап експерименту полягав в апробації системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та впровадженні визначених психолого-педагогічних умов. Відповідно до умов було реалізовано організаційні, освітні, наукові та методичні заходи, спрямовані на формування готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Відповідно до першої психолого-педагогічної умови – *мотивація до взаємодії з молоддю в різних формах та формування ціннісного ставлення до молодіжної роботи* – формування зацікавленості та інтересу здобувачів вищої освіти до молодіжної роботи (емоційне враження, ініціатива, мотивація) буде результативним при застосуванні науково-педагогічними працівниками активних, сучасних методів, форм навчання (дискусій, тренінгів, семінарів, рольових ігор, практичних робіт, вебінарів); створення постійного комунікативного зв'язку між учасниками освітнього процесу, оновлення змісту навчального матеріалу, позитивного ставлення та поваги до студентської молоді, що сприяє розвитку позитивної мотивації до взаємодії з молоддю у різних формах, формування у неї ціннісного ставлення до молодіжної роботи. Відповідно до експериментальної програми впровадження психолого-педагогічних умов було передбачено: реалізацію програми для особистісного та професійного розвитку студентської молоді «Молодь. Освіта. Політика»; проведення заходів на базі молодіжного центру «START» УДПУ імені Павла Тичини (тренінги зі створення Startup-проектів, тренінги особистісного зростання та розвитку лідерських якостей; майстер-класи від успішних молодіжних лідерів; молодіжний форум «Громадянська освіта молоді: стан та перспективи розвитку», тренінг «Молодіжна політика та молодіжна робота в Україні», Школу леді та джентльменства для молоді, круглий стіл «Громадянська компетентність молоді», форум «Професійна зайнятість молоді»); проведення виховних та кураторських годин («Молодь та молодіжна політика», «Молодіжна робота очима молоді», «Участь молоді в молодіжній раді» тощо); розробку та впровадження освітніх компонентів «Молодіжна робота у сфері

дозвілля та волонтерства», «Молодь у сучасній громаді», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Теорія і практика молодіжної роботи» та ін.; Реалізація цієї умови сприятиме формуванню високої мотивації майбутніх соціальних працівників до взаємодії з молоддю та розвитку ціннісного ставлення до молодіжної роботи, що є основою для ефективної професійної діяльності в молодіжній сфері.

Аналіз стандартів вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для освітніх ступенів «бакалавр», «магістр» та «доктор філософії», а також освітніх програм підготовки майбутніх соціальних працівників, навчальних планів, робочих програм, силабусів, програм практичної підготовки та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу дозволив виокремити другу психолого-педагогічну умову – *удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи*. Розробка та вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи можливе через оновлення освітніх програм і навчальних планів. Це включає введення освітніх компонентів та розширення переліку вибіркових дисциплін. Також необхідна розробка нових навчальних посібників та методичних матеріалів для самостійної роботи здобувачів, що враховують сучасні тенденції молодіжної роботи.

Реалізація другої педагогічної умови полягала в удосконаленні та оновленні змістового наповнення освітніх програм підготовки майбутніх соціальних працівників спеціальності 231 Соціальна робота; розроблено та впроваджено освітні компоненти «Молодь у сучасній громаді», «Соціальна молодіжна політика», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи»; розроблено та впроваджено в освітній процес в УДПУ імені Павла Тичини освітньо-професійну програму «Соціальна робота (молодіжна робота)», навчальний план, навчальні та робочі програми освітніх компонентів «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерство», «Молодіжна політика», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Тренінгові технології в молодіжній роботі», «Теорія і практика молодіжної роботи», а також методичні рекомендації до самостійної роботи за цими освітніми компонентами; розроблено навчально-методичні посібники «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Молодь у сучасній громаді», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Методика організації волонтерського руху», «Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу»; енциклопедії молодіжної роботи; курси лекцій «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Тренінгові технології в молодіжній роботі»; відповідно до освітніх компонентів запроваджено поширення та популяризацію в освітній процес навчально-методичного забезпечення з досвіду програми «Молодіжний працівник», кращих практик молодіжної роботи з каталогів «Кращі практики молодіжної роботи в Україні» та ін., монографії «Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: теорія і практика».

У дослідженні з'ясовано, що практична підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи є важливим елементом вищої освіти, оскільки саме вона дає змогу здобувачам застосовувати теоретичні знання в реальних умовах, набувати необхідних навичок та розвивати професійні компетентності. Основними

перевагами для впровадження інновацій є підвищення мотивації здобувачів вищої освіти до навчання та професійного розвитку; залучення до навчання новітніх знань та практик, що відповідають сучасним викликам; формування у здобувачів вищої освіти комплексного підходу до вирішення проблем; забезпечення високого рівня підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Тому, третя психолого-педагогічна умова – *інноваційний підхід у практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи* – полягає в тому, що практика у молодіжному центрі закладу вищої освіти та під час діяльності самого центру надає здобувачам можливість реалізовувати свої ідеї та можливості, працюючи з однолітками, що і є інноваційним підходом в практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. У здобувачів є можливість працювати в умовах, максимально наближених до реальних професійних ситуацій, що сприяє кращому розумінню специфіки молодіжної роботи; практика в молодіжних центрах дає змогу здобувачам працювати в різних форматах (онлайн, офлайн, змішаний формат), що робить їх більш гнучкими та підготовленими до різних умов роботи. Для впровадження цієї умови було розроблено та впроваджено програми практичної підготовки майбутніх соціальних працівників за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота (молодіжна робота)» УДПУ імені Павла Тичини, оновлено та доповнено програми практичної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота освітніх ступенів вищої освіти «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр», «доктор філософії» відповідно до професійного стандарту «фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)»; організовано виробничу практику на базі молодіжного центру «START» в інтерактивній формі; залучено студентську молодь до заходів молодіжного центру «START» УДПУ імені Павла Тичини, до програми особистісного та професійного розвитку для студентської молоді «Молодь. Освіта. Політика», до науково-практичного семінару «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю».

Успішна реалізація цих трьох умов посилить четверту, яка об'єднує всі види освіти і дозволить майбутнім соціальним працівникам отримати оптимальні теоретичні та практичні знання, уміння й навички для їх застосування в професійній діяльності. Основними перевагами комплексного підходу є всебічне формування відповідних компетентностей, підвищення мотивації та адаптація до змін майбутніх соціальних працівників.

Четверта психолого-педагогічна умова – *комплексне використання формальної, неформальної та інформальної освіти в підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи* – успішно сприяє підвищенню рівня підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Реалізація цієї умови здійснювалась відповідно до наступних типів освіти:

формальна освіта включала в себе навчання в ЗВО відповідно до робочих навчальних програм освітніх компонентів. Цей тип освіти дав можливість здобувачам отримати теоретичні знання та підготуватися до практичної роботи з молоддю. Відповідно, впроваджено в освітній процес наступні освітні компоненти: «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерство», «Молодіжна політика», «Соціальна молодіжна політика», «Організація та інфраструктура молодіжної

роботи», «Молодь у сучасній громаді», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Тренінгові технології в молодіжній роботі» та інші;

неформальна освіта включала в себе різноманітні програми, тренінги, семінари, майстер-класи та інші заходи, що не є частиною офіційних робочих навчальних програм ЗВО, але спрямовані на розвиток навичок та компетентностей для роботи з молоддю. Здобувачі отримали практичні навички та досвід роботи з молоддю під час участі: у програмі особистісного та професійного розвитку для студентської молоді «Молодь. Освіта. Політика»; науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю», Всеукраїнській науковій конференції «Наука. Освіта. Молодь», в заходах молодіжного центру «START» УДПУ імені Павла Тичини; програмах «Молодіжний працівник», «Державотворець», «Українська академія лідерства»; у вебінарах, тренінгах, семінарах, заходах Молодіжних центрів, просторів, хабів України, громадських, благодійних організацій, Асоціації молодіжних центрів України, Асоціації молодіжних працівників України, Всеукраїнського молодіжного центру України та ін.

інформальна освіта відбувалася в повсякденному житті та полягала в самоосвіті, спілкуванні з одногрупниками, науково-педагогічними працівниками та реалізовувалася через практичний досвід, який здобувачі отримували в молодіжному центрі під час проходження практики. Цей тип освіти дав змогу здобувачам розвинути креативність, аналітичні та комунікаційні навички, що є важливими та необхідними складовими успішної роботи з молоддю.

З метою з'ясування ефективності упровадження психолого-педагогічних умов системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи з'ясовано, що результати розподілу контрольної та експериментальної груп за рівнями готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, порівняно з констатувальним етапом експерименту, підтверджують позитивні зміни в експериментальній групі, на відміну від контрольної, де суттєвих змін не відбулося. Завдяки експериментальній роботі зросла кількість майбутніх соціальних працівників із високим рівнем готовності до молодіжної роботи в експериментальній групі з 30,19 % до 41,51 %, із середнім – 50,47 % до 50,94 %, із низьким – зменшилась з 19,34 % до 7,55 %; у контрольній групі кількість респондентів з високим рівнем залишилась незмінною, збільшилась на 2,53 % – з середнім рівнем, зменшилась на 2,53 % – з низьким. Це доводить ефективність впровадження розробленої системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у експериментальній групі.

Для перевірки достовірності отриманих результатів експериментальної роботи у дослідженні використано метод математичної статистики – критерій Пірсона χ^2 . Результати формувального етапу дослідження вказують на суттєву різницю в рівнях підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи між ЕГ та КГ, що свідчить про позитивні зміни в рівнях сформованості готовності до молодіжної роботи.

Аналіз узагальнених даних (табл. 1) засвідчує, що між рівнями готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи на формувальному етапі в експериментальній групі зафіксовано значну різницю: високий рівень збільшився на

11,32%, середній – збільшився на 0,47%, низький рівень – зменшився на 11,79%. Узагальнені результати експериментальної роботи представлено на рис. 1.

Таблиця 1.

Динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (за результатами констатувального та формувального етапів експерименту)

Група	Етапи експерименту	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
ЕГ	констатувальний	64 / 30,19 %	107 / 50,47 %	41 / 19,34 %
	формувальний	88 / 41,51 %	108 / 50,94 %	16 / 7,55 %
	динаміка	+11,32 %	+0,47 %	-11,79 %
КГ	констатувальний	63 / 31,82 %	98 / 49,49 %	37 / 18,69 %
	формувальний	63 / 31,82 %	103 / 52,02 %	32 / 16,16 %
	динаміка	0 %	+2,53 %	-2,53 %

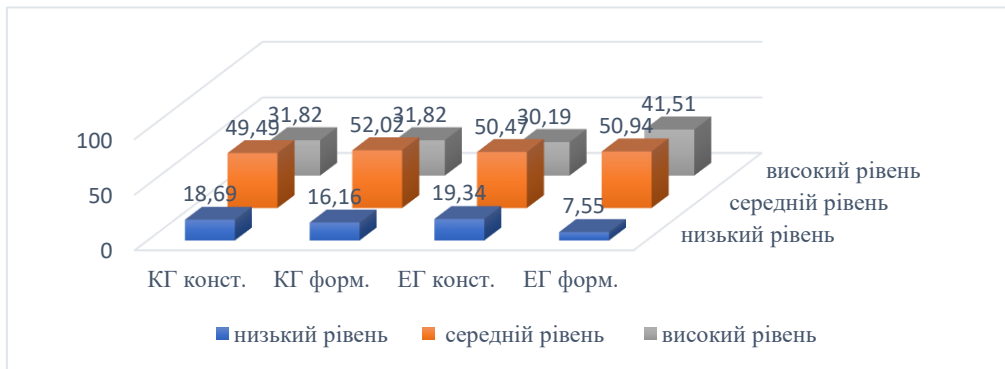

Рис. 1. Динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (за результатами констатувального та формувального етапів експерименту), у %

Отже, результати проведеної експериментальної роботи засвідчили значимий вплив запропонованих психолого-педагогічних умов системи підготовки майбутніх соціальних працівників на рівень їхньої готовності до молодіжної роботи, що дозволяє вважати мету досягнутою.

Відповідно до мети та результатів дослідження запропоновано практичні рекомендації щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Рекомендації узагальнено за трьома рівнями: локальним (заклади вищої освіти, громадські організації, молодіжні центри, простори, молодіжні ради місцевого рівня), регіональним (обласні молодіжні центри, простори, організації, молодіжні ради обласного рівня) та всеукраїнським. Для закладів вищої освіти запропоновано розробку та впровадження освітніх програм «Молодіжна робота» на різних рівнях вищої освіти (або впровадження окремих обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів з молодіжної роботи, які забезпечують теоретичну, практичну, методологічну, методичну складову в освітні програми спеціальностей «Соціальна робота», «Освітні, педагогічні науки» в закладах вищої освіти України); розробка та

проведення програм для студентської молоді з молодіжної роботи, молодіжної політики, волонтерства, управління молодіжною роботою, проєктного менеджменту та ін. Для громадських організацій, молодіжних центрів та просторів вбачаємо необхідним рекомендувати розробку та впровадження програм для особистісного та професійного розвитку молоді, молодіжних працівників; популяризація волонтерства, особистого досвіду учасників організації, центрів, просторів як бази практики для майбутніх молодіжних працівників; організація та проведення різних заходів для студентської молоді на базі закладів вищої освіти для популяризації досвіду молодіжної роботи та ін. Для молодіжних рад рекомендуємо проведення консультацій для молодіжних центрів, просторів, організації, закладів вищої освіти (студентське самоврядування, молодіжні центри на базі ЗВО) з питань молодіжної політики тощо.

Запропоновані рекомендації є важливим інструментом для формування висококваліфікованих майбутніх соціальних працівників, здатних ефективно працювати з молоддю на різних рівнях організації молодіжної роботи. Ці рекомендації можуть використовуватись у підготовці та діяльності молодіжних працівників, для підвищення їхньої компетентності та ефективності роботи молодіжних центрів та просторів. Вони сприятимуть розвитку молодіжної роботи в громадах і закладах освіти, залученню студентської молоді до активної участі у молодіжних проєктах, популяризації професії фахівця з питань молоді (молодіжного працівника) та забезпеченню можливостей для працевлаштування студентів у молодіжних організаціях і центрах.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації визначено теоретико-методичні основи наукової проблеми, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти. Результати проведеного дослідження надали підстави сформулювати такі висновки, що мають теоретичне і практичне значення:

1. Здійснено аналіз стану дослідженості наукової проблеми та категоріально-понятійного апарату дослідження.

Аналіз наукових праць дав можливість здійснити їх класифікацію за трьома групами: підготовка майбутніх соціальних працівників; підготовка майбутніх соціальних педагогів; молодіжна робота, клубна та дозвіллева робота.

Уточнено сутність основних дефініцій дослідження: *«молодь»*, *«молодіжний працівник»*, *«молодіжний центр»*, *«молодіжна робота»*, *«професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи»* тощо. Сформульовано наступне трактування понять: *«молодіжна робота»* – робота з молоддю, спрямована на особистісний та професійний розвиток з опануванням відповідних компетентностей; участь молоді в громадському житті (спорт, дозвілля, зайнятість молоді, освіта й професійна підготовка, житлова політика і транспорт, мобільність і обмін, доступ до культури, охорона здоров'я, статеве життя, боротьба з насильством і злочинністю, гендерна рівність, сталий розвиток, антидискримінація, доступ до прав і закону); залучення молоді до планування та прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному рівнях; *«професійна підготовка майбутніх соціальних*

працівників до молодіжної роботи» – система становлення і формування конкурентоспроможного фахівця, професіонала в молодіжній сфері через набуття професійних компетентностей, навичок «soft skill» (визначено відповідно до професійного стандарту як фахівця з питань молоді / молодіжного працівника), що здійснюється через формальну (заклади вищої освіти), неформальну (програма «Молодіжний працівник») та інформальну освіти (досвід, обмін, спілкування).

2. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Здійснено аналіз методологічних аспектів наукового дослідження, які розкрито через рівні:

– *загально-філософський* (проаналізовано стан підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, теоретичні засади підготовки майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти, теоретичний і практичний досвід реалізації молодіжної роботи в Україні та закордоном, охарактеризовано підготовку майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи відповідно до стандарту вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота та професійного стандарту «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)», проаналізовано теорію і практику підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи відповідно до структури та завдань розвитку вищої освіти в Україні; розкрито категоріально-понятійний апарат дослідження);

– *загально-науковий* (метод аналізу використано для визначення мети, суб'єкту, об'єкту, завдань, принципів дослідження, психолого-педагогічних умов; стану підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; опрацювання законодавчої та нормативно-правової бази молодіжної роботи та ін.; методи *синтезу й дедуції* використано для узагальнення категоріально-понятійного апарату дослідження (молодь, молодіжний працівник, молодіжний центр, підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, психолого-педагогічні умови); метод *індукції* – для проведення експерименту й спостереження, збору емпіричних фактів; *моделювання* – для розробки та впровадження системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи через реалізацію психолого-педагогічних умов);

– *конкретно-науковий* (принцип об'єктивності – методологічний принцип, з метою одержання відповідних знань про молодь, умови розвитку молоді, молодіжну роботу, форми та установи, що реалізують молодіжну роботу; визначено об'єкти та суб'єкти молодіжної роботи; *принцип розвитку* – визначено тенденції розвитку вищої освіти, молодіжної роботи, молодіжної політики; інновації та професійні компетентності сучасного фахівця молодіжної роботи; удосконалено зміст, форми і методи, навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; *принцип провідної ролі практики* – визначено роль практичної підготовки майбутніх соціальних працівників через науково-дослідну роботу, практичну участь у заходах молодіжного центру, організацій, асоціацій та бази практичної підготовки).

3. Охарактеризовано розвиток молодіжної роботи, її особливості в Україні та зарубіжних країнах. З'ясовано, що в Україні молодіжна робота реалізується через діяльність Всеукраїнського молодіжного центру, Асоціації молодіжних працівників, Асоціації молодіжних центрів, обласних молодіжних центрів, молодіжних центрів та

просторів, хабів, таборів, клубів та об'єднань за місцем проживання, молодіжних клубів, молодіжних рад, молодіжних кафе, молодіжних організацій, наметового таборування, молодіжних проєктів, молодіжних програм та ін. Молодіжна інфраструктура в Україні охоплює мережу молодіжних центрів (Всеукраїнський молодіжний центр, обласні, міські, районні, районні в містах, селищні, сільські молодіжні центри).

З'ясовано, що зарубіжний досвід молодіжної роботи бере свій початок із країн Європейського Союзу через упровадження, популяризацію, розвиток молодіжної роботи в різних аспектах – від молодіжної політики на всіх державних рівнях (місцевому, регіональному, національному) до неформального навчання, різних заходів для молоді й силами молоді. Молодіжна робота в різних країнах має свої особливості розвитку, свої звичаї, традиції, історію, нормативно-правову базу, стратегії розвитку, програми для підготовки фахівців молодіжної роботи – молодіжних працівників. Позитивний Європейський досвід молодіжної роботи побудований на реалізації діяльності молодіжних клубів, підвищення рівня життя та заохочення молоді до участі в прийнятті рішень на всіх рівнях; підтримку молодих підприємців у їхній діяльності; обмін досвідом та розвиток компетентностей; об'єднання молоді над реалізацією спільних ідей, проєктів; підвищення креативності, творчості через популяризацію неформальної освіти.

Узагальнено законодавчу базу молодіжної сфери що сприяє організації молодіжної роботи та політики на державному та місцевому рівнях. До основних документів віднесено: Конституцію України, Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (2021), постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки» (2021), накази Мінмолодьспорту та міжнародні акти Ради Європи.

4. Розкрито особливості змісту та навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Встановлено, що підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи здійснюється через формальну та неформальну освіту у закладах вищої освіти України та за їх межами. На місцевому рівні в закладах вищої освіти надають формальну освіту відповідно до стандартів вищої освіти, освітніх програм, навчальних планів та іншого навчально-методичного забезпечення, а також використовують різні форми неформальної освіти – тренінги, семінари, табори, секції, конференції, читання та ін.

В Україні найпоширенішими формами та видами неформальної освіти для підготовки фахівців до роботи з молоддю є конференції, програми, тренінги, курси та стажування. Програма «Молодіжний працівник» спрямована на поширення, розвиток та оновлення молодіжної роботи через три рівні навчання: базовий тренінг (перший рівень), спеціалізований тренінг (другий рівень) та тренінг з підготовки тренерів (третій рівень).

3-поміж професій, які можуть здійснювати молодіжну роботу: педагог соціальний, вихователь, соціальний працівник, практичний психолог, фахівець соціальної сфери, радник із питань молоді, фахівець з питань молоді (молодіжний працівник). Відповідні назви, змістове наповнення з питань молодіжної роботи мають три освітні програми в університетах України з підготовки майбутніх соціальних

працівників до молодіжної роботи, зокрема, освітньо-професійна програма «Соціальна робота та молодіжна робота» освітнього ступеня «бакалавр» Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»; освітньо-професійна програма «Соціальна робота (молодіжна робота)» освітнього ступеня «магістр» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; освітньо-наукова програма «Соціальна робота з дітьми та молоддю» Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Змістове наповнення з проблематики молодіжної роботи, молодіжної політики відображено в освітніх компонентах «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Тренінгові технології в молодіжній роботі», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Молодь у сучасній громаді», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Молодіжна політика», а також в окремих темах інших навчальних дисциплін. Відповідно до кожного освітнього компонента розроблено навчально-методичне забезпечення (навчальні та робочі програми освітніх компонентів, силабуси, методичні рекомендації до самостійної роботи, курси лекцій, навчально-методичні/навчальні посібники) енциклопедії, монографії, наукові публікації, що підсилюють популяризацію молодіжної роботи. Для підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи також використовується вітчизняний та європейський досвід молодіжної роботи через офіційний сайт програми «Молодіжний працівник».

5. Схарактеризовано структуру готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та визначено наступні компоненти: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний*. Охарактеризовано критерії та відповідні показники готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: *мотиваційно-ціннісний* (професійна спрямованість майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; мотивація майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сфері молодіжної роботи; сформованість життєво необхідних цінностей майбутніх соціальних працівників), *когнітивно-компетентнісний* (сформованість теоретичних, практичних знань про молодіжну роботу; сформованість компетентностей в майбутніх соціальних працівників до провадження молодіжної роботи), *діялісно-практичний* (здатність використовувати набуті знання та вміння в практичній діяльності соціального працівника до молодіжної роботи; здатність до комунікаційної взаємодії з молоддю; уміння організувати молодіжну роботу на базі молодіжного центру, простору, структурного підрозділу закладу вищої освіти), *особистісно-рефлексивний* (розвиток особистісно-професійних якостей майбутніх соціальних працівників; здатність майбутніх соціальних працівників до саморозвитку у сфері молодіжної роботи; здатність до рефлексивної оцінки готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи). Визначено три рівні готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: високий, середній і низький.

6. Обґрунтовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи у закладах вищої освіти. Розроблена система складається з *цільового* (мета, завдання, принципи, методологічні підходи), *об'єктно-суб'єктного* (об'єкти та суб'єкти), *змістовно-процесуального* (етапи впровадження та реалізації системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; формальна, неформальна та інформальна освіта: змістове,

організаційне, технологічне наповнення, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу) та *результативного* (компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний; *критерії*: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-компетентнісний, діялісно-практичний, особистісно-рефлексивний; *показники*; *рівні готовності* (високий, середній, низький); *результат*) блоків.

Визначено та експериментально перевірено психолого-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (мотивація до взаємодії з молоддю в різних формах та формування ціннісного ставлення до молодіжної роботи; удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; інноваційний підхід у практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; комплексне використання формальної, неформальної та інформальної освіти в підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи), які успішно вплинули на підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Аналіз результатів експериментальної роботи підтвердив, що рівень готовності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-компетентнісним, діялісно-практичним та особистісно-рефлексивним критеріями в експериментальних групах став вищим порівняно з контрольними групами. Простежено позитивну динаміку результативності розробленої системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Результати експериментального дослідження свідчать про ефективність застосування змістового, теоретичного, практичного та навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх соціальних працівників у рамках реалізації розробленої системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та доцільності впровадження в освітній процес закладу вищої освіти.

7. Розроблено рекомендації щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи за трьома рівнями: локальним, регіональним та всеукраїнським. Запропоновані рекомендації сприятимуть ефективній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, розвитку молодіжної роботи в громадах і закладах освіти, залученню студентської молоді до молодіжної роботи, популяризації професії фахівця з питань молоді (молодіжного працівника) та працевлаштуванню здобувачів освіти у молодіжних організаціях, центрах.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність у висвітленні всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Заслужують на окреме вивчення такі питання, як особливості навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; система підготовки та підвищення кваліфікації молодіжних працівників; організація молодіжної роботи на різних етапах її розвитку; провадження молодіжної роботи в молодіжних структурах (молодіжних центрах, просторах, клубах, хабах, молодіжних радах, тощо) в умовах воєнного часу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: теорія і практика : монографія. Київ : Компринт, 2023. 429 с. ISBN 978-617-8269-43-2

Колективні монографії:

2. Левченко Н. В., Коляда Н. М. Гендерні аспекти молодіжної політики в Україні. *Персоналії в історії професійної соціальної роботи: від XIX століття – до сьогодення* : колективна монографія / Г. Бондаренко та ін. Київ : Компринт, 2023. С. 87–109. ISBN 978-617-8282-74-5

3. Левченко Н. В. Становлення і розвиток молодіжної роботи в Україні: історичний аспект. *Педагогічне краєзнавство крізь призму історико-культурних явищ та процесів в Україні* : колективна монографія / І. В. Албул та ін. Умань : Візаві, 2022. С. 168–176. ISBN 978-617-8184-53-7.

4. Левченко Н. В. Молодіжний центр як науковий осередок соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді. *Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму: колективна монографія* / М. Міщенко та ін. Київ. Комприн., 2022. С. 266–287. ISBN 978-617-8269-18-0

5. Левченко Н. В. Неформальна освіта як шлях до особистісного розвитку молоді: з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Актуальні проблеми соціальної роботи: теорія і практика* : колективна монографія / І. В. Албул, та ін. Умань : Візаві, 2021. С. 106–113.

6. Левченко Н. В. Молодіжні працівники – організатори молодіжної роботи (закордонний досвід). *Актуальні проблеми соціальної роботи: теорія і практика* : колективна монографія / І. В. Албул, та ін. Умань : Візаві, 2020. С.133–142. ISBN 978-617-7986-16-3.

7. Левченко Н. В., Коляда Н. М. Соціально-психологічна підтримка молоді, що постраждала внаслідок війни, в межах діяльності молодіжного центру. *Соціально-психологічна реабілітація вразливих категорій громадян від наслідків війни: колективна монографія* / Н. Коляда та ін. Умань : ФОП Ямчинський О.В., 2022. С. 110–116. ISBN 978-617-8184-21-6.

8. Левченко Н., Коляда Н., Калюженко А. Працевлаштування молоді з інвалідністю в Україні: законодавчий аспект. *Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота в закладі освіти: теорія і практика: колективна монографія.* Умань. «Сочінський М. М.», 2020. С. 212–221. ISBN 978-617-7986-06-4.

9. Levchenko N., Koliada N. Children's movement as the basis for youth work development: historiography and source base of the problem. *Current issues of inclusive tourism introduction in Ukraine and other countries.* Poznan : UniKS Press, 2020. Pp. 213–238. ISBN 978-83-953988-2-7.

10. Levchenko Nataliia, Kaliuzhenko Alina. Features of inclusive educational environment formation to ensure the comprehensive development of student youth (from the experiment of the «Start» youth center activity). *Social and educational services for*

children with disabilities: history, theory and practice: joint monograph. Poland, 2021. Pp. 333–345. ISBN 978-83-62408-38-2.

Статті в наукових фахових виданнях України:

11. Левченко Н. В., Коляда Н. М., Ісаченко В. П. Підготовка фахівців до роботи з молоддю: історичний аспект. *Науковий вісник «Ужгородського державного університету».* Серія «Педагогіка. Соціальна робота», 2020. Випуск 2(47). С. 61–66. DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.61-66

12. Левченко Н. В. Підготовка соціальних працівників до роботи з молоддю (із досвіду неформальної освіти). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Випуск 77. С. 127–132. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.28

13. Левченко Н. В., Калюженко А. А. Соціальні аспекти молодіжної політики в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта.* Випуск 2 (5), 2020. С. 26–37. DOI: 10.31499/2618-0715.5.2020.220766

14. Левченко Н. В. Зміст підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Social Work and Education,* 2021. Vol. 8, No. 3. pp. 352–363. DOI: 10.25128/2520-6230.21.3.4

15. Левченко Н. В., Коляда Н. М., Заболотна О. А. Підготовка докторів філософії із соціальної роботи в Україні: перший досвід та перспективи розвитку. *Соціальна робота та соціальна освіта,* 2021. Випуск 2(7). С. 308–321. DOI: 10.31499/2618-0715.2(7).2021.244872

16. Левченко Н. В. Зміст підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи (вибірковий складник освітніх програм). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2021. Випуск 82. С. 91–97. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2021.82.20

17. Левченко Н. В. Менеджмент молодіжних центрів як ефективна форма реалізації молодіжної політики. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивний менеджмент теорія та перспективи»* Серія «Педагогіка», 2021. Випуск 12 (23). DOI: 10.33296/2707-0255-12(23)-06. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/432>

18. Левченко Н. В. Аналіз нормативних документів у сфері молодіжної роботи: міжнародний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2021. Випуск 83. 2021 С. 96–102. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.20

19. Левченко Н. В. Молодіжний центр «START»: з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Ввічливість. Humanitas,* 2021. № 4. С. 22–30. DOI: 10.32782/humanitas/2021.4.4

20. Левченко Н. В. Становлення та розвиток молодіжної роботи: європейський досвід. *Ввічливість. Humanitas,* 2021. № 5. С. 19–23. DOI: 10.32782/humanitas/2021.5.5

21. Левченко Н. В. Молодіжний працівник – сучасний професіонал з молодіжної роботи. *Ввічливість. Humanitas,* 2021. № 6. С. 28–37. DOI: 10.32782/humanitas/2021.6.5

22. Левченко Н. В., Коляда Н. М. Становлення та розвиток програми «Молодіжний працівник» в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2021. Випуск 84. С. 98–103. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2021.84.1.22

23. Левченко Н. В. «Молодь» та «молодіжна робота»: смислове наповнення понять. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2021. Випуск 2(49). С. 85–91. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.85-91

24. Левченко Н. В. Молодіжні клуби: вітчизняний та міжнародний досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 85. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022 С. 105–109. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.22

25. Левченко Н. В. Молодіжний центр у контексті розвитку молодіжної роботи. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 1. С. 67–73. DOI: 10.32782/humanitas/2022.1.10

26. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх фахівців спеціальності «Соціальна робота» до молодіжної роботи. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 2. С. 14–23. DOI: 10.32782/humanitas/2022.2.2

27. Левченко Н. В. Формування індивідуальної освітньої траєкторії докторів філософії з соціальної роботи в контексті підготовки до молодіжної роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2022. Випуск 1(8). С. 171–182. DOI: 10.31499/2618-0715.1(8).2022.262713

28. Левченко Н. В. Освітня складова підготовки докторів філософії спеціальності «Соціальна робота». *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific journal of Khortytsia national academy» (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)*, 2022. Випуск 7(2022). С. 193–204. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-7-18>

29. Levchenko N., Koliada N. Youth work in Ukraine: history of formation and development prospects. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2022. Випуск 2(9). С. 308–321. DOI: 10.31499/2618-0715.2(9).2022.267355

30. Левченко Н. В., Панченко В. А., Коляда Н. М. Громадська організація як осередок соціального забезпечення молоді: управлінський аспект. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 4. С. 91–97. DOI: 10.32782/humanitas/2022.4.13

31. Levchenko N. Educational and methodological support of the training of future social workers for youth work (from the experience of the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University). *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. Випуск 1(10). С. 138–144. DOI: 10.31499/2618-0715.1(10).2023.282278

Статті у міжнародних виданнях, що індексуються у Scopus, WoS

32. Levchenko N., Klymenko Y., Baldyniuk O., Roienko S., Koliada N. Innovative Forms of Social Non-formal Youth Education. *Advances in Human Factors in Training, Education, and Learning Sciences. AHFE 2021. Lecture Notes in Networks and Systems*, 2021. vol 269. Pp. 379–386. DOI: 10.1007/978-3-030-80000-0_45. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-80000-0_45#citeas (**Scopus**).

33. Levchenko N., Isachenko V., Morhai L., Koliada N., Polishchuk N. Youth work in a higher education institution: formation and prospects of development.. *6th International*

Conference on Human Interaction & Emerging Technologies: Future Systems (IHiet-FS 2021), 2021 vol. 319. Pp. 1242–1249. DOI: 10.1007/978-3-030-85540-6_159. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-85540-6_159#citeas (**Scopus**).

34. Levchenko Nataliia, Yakymenko Svitlana, Sukholova Marianna, Drahunova Vira, Konokh Anatolii, Bozhok Natalii. Theoretical Problems of Designing Pedagogical Technologies in Higher Education Institutions. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.12, December 2021. Pp. 469-472. DOI: 10.22937/IJCSNS.2021.21.12.64. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.64> (**Web of Science**).

35. Levchenko Nataliia, Sukhostavets Nataliia, Zelman Lesia, Kulichenko Alla, Balabanova Kseniia. Formation of the digital generation in a distance learning environment. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 2022. VOL.22 No.5. Pp. 335–341. DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.5.48. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5.48> (**Web of Science**).

36. Levchenko Nataliia, Odarchenko Veronika, Diatlova Iryna, Kvitkin Petro, Mykhalchenko Nataliia. Technological features of implementing innovations in institutions of higher education. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, v. 15, n. 38 Jul./Set. 2023, 383–400. URL: https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11053/4139 (**Web of Science**).

Статті у періодичних виданнях зарубіжних країн:

37. Levchenko N., Koliada N. Center of employment and professional development of young people with special needs. *15th International Technology, Education and Development Conference (8-9 March, INTED2021)*. 2021. Pp. 966–970. DOI: 10.21125/inted.2021.0217. URL: <https://library.iated.org/view/KOLIADA2021CEN>

38. Levchenko N., Koliada N. Activity experience of children and youth organizations of the end of the XIX – early XX century. 14th annual *International Conference of Education, Research and Innovation* (8th and 9th of November 2021, ICERI2021). Pp. 7854-7859. DOI: 10.21125/iceri.2021.1766. URL: <https://library.iated.org/view/LEVCHENKO2021ACT>

39. Levchenko N., & Kolyada N. Youth as a key category of youth work: conceptual aspect. *Pedagogy and Education Management Review*, 2021. №3(2021). Pp. 57–65. DOI: 10.36690/2733-2039-2021-3-57 URL: <https://public.scnchub.com/perm/index.php/perm/article/view/68>

40. Levchenko N., Baldyniuk O., Karpych I., Boiko O., Klymenko Y., Koliada, N. State Program for Youth Worker – An Innovative Form for Training Specialists about Youth Work. In: *Salman Nazir (eds) Training, Education, and Learning Sciences*, 2022. vol 59. Pp. 81–87. DOI: 10.54941/ahfe1002387. URL: https://openaccess.cms-conferences.org/publications/book/978-1-958651-35-3/article/978-1-958651-35-3_10

41. Levchenko N., Koliada, N., Klymenko, Y., Matros, O., Gonchar, I. Youth Center Management: Training the Trainers for The «Effective Management of Youth Centers» Program. In: *Tareq Ahram and Redha Taiar (eds) Human Interaction & Emerging Technologies*, 2022. vol 23. DOI: 10.54941/ahfe100843. URL: https://openaccess.cms-conferences.org/publications/book/978-1-7923-8989-4/article/978-1-7923-8989-4_6

42. Levchenko N., & Koliada N. Public sector youth initiatives in non-formal education. *Pedagogy and Education Management Review*, 2023. №2. Pp. 73–81. DOI: 10.36690/2733-2039-2023-2-73-81. URL: <https://public.scnchub.com/perm/index.php/perm/article/view/123>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

43. Левченко Н. В. Етапи становлення та розвитку молодіжної роботи в Україні. *European scientific discussions. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore.* (November 28-30, 2020) Rome, Italy. 2020. Pp. 350–356.

44. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників у ЗВО. *Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали шістнадцятої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 17 листопада 2020 р.). Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2020. С. 112–114.

45. Левченко Н. В. Молодіжний центр: понятійний аспект. *Актуальні проблеми соціальної роботи та підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери: збірник тез за матеріалами наукового-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (22 квітня 2022 р., м. Умань) та регіональної науково-практичної конференції «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (3 березня 2022 р., м. Умань).* / [ред. кол. : Кравченко О.О. та ін.]. Умань. 2022. С. 36–41.

46. Левченко Н. В. Молодіжна робота: Європейський досвід. *New Directions in Science and Education: Conference Proceedings of the 1st International Conference*, November 19. Munich, Germany, Primedia elaunch LLC. 2021. Pp. 46–51.

47. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи в ЗВО. *Key Tendencies in Academic Research: Conference Proceedings of the 1st International Conference*, August 20. Auckland, New Zealand, Primedia elaunch LLC. 2021. Pp. 22–25.

48. Левченко Н. В. Навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. *The 5 th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and innovations»* (January 27-29, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. Pp 746-750.

49. Левченко Н. Нормативні документи у сфері молодіжної роботи. *Проблеми та перспективи розвитку територіальних громад в соціальній сфері: матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 24 вересня 2021 р.). Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2021. С. 50–53.

50. Левченко Н. В. Дозвіллевий напрям діяльності молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Major Achievements in Science and Education: Conference Proceedings of the 1st International Conference*, (October 15, 2021. Stockholm, Sweden), Primedia elaunch LLC, 2021. Pp. 62–65.

51. Левченко Н. В. Навчально-науковий напрям діяльності молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи : Всеукраїнська науково-практична конференція* (12 жовтня 2021 р., м. Умань) та *Міжнар. наук.-*

практ. симпозиуму з інклюзивного туризму, (м. Умань, 27 трав. 2021 р.). Умань : Візаві, 2021. С. 49–52.

52. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. *Наука & Молодіжна політика: матеріали Науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 26 квітня 2021 р.). Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2021. С. 36–39.

53. Левченко Н. В. Напрями діяльності молодіжного центру START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Вісімнадцята міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері»* (17 листопада 2021 р., м. Одеса). Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2021. С. 55–57.

54. Левченко Н. В. Аспекти молодіжної роботи в робочих програмах спеціальності 231 Соціальна робота. *Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю: збірник науково-практичного семінару* (м. Умань, 3 березня 2021 р.). Умань : Візаві, 2021. С. 59–68.

55. Левченко Н. В. Молодіжна робота: понятійний аспект. *Сучасні тенденції розвитку вищої освіти та академічного партнерства в умовах воєнного стану № 31: у 2 томах: збірник матеріалів XXVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасності тенденції розвитку вищої освіти та академічного партнерства в умовах воєнного стану», 16–17 березня 2023 року*. Київ : КиМУ, 2023. Т. 2. С. 81–82.

56. Левченко Н. В. Поняття «молодь»: теоретичний аспект. *The 1st International scientific and practical conference “Eurasian scientific discussions”* (February 13-15, 2022) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. Pp. 307–311.

57. Левченко Н. В. Управління молодіжним центром: теоретичний аспект. *Actual problems of practice and science and methods of their solution. Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference*. Milan, Italy 2022. Pp. 399–401.

58. Левченко Н. В. Освітні компоненти: зміст підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. *The V International Scientific and Practical Conference «Theoretical and applied aspects of the application of modern science»* (February 7 – 9, Tokyo, Japan). 2022. Pp. 272–274.

59. Левченко Н. Підготовка докторів філософії з соціальної роботи. *Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації*, (27 червня – 7 серпня 2022). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 222–223.

60. Левченко Н. В. Професійні компетентності майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. *Перспективні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, Україна, 11–12 лютого 2022 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2022. С. 62–64.

61. Левченко Н. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: практичний аспект. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ніжин, 10 листопада 2022 р.). Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 119–120.

62. Левченко Н. В. Молодіжний центр: нормативний аспект реалізації молодіжної роботи. *Інноваційний розвиток університетської науки та освіти: глобальний і національний вимір змін № 30: збірник матеріалів XXVII Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток університетської науки та освіти: глобальний і національний вимір змін»* (м. Київ, 17–18 березня 2022 року). Київ : Київський міжнародний університет, 2022. С. 25–27.

63. Левченко Н. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молоддю. *Підготовка майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ: досвід, реалії, перспективи: електронний збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*. Рівне: РДГУ. 2023. С. 43–46.

64. Левченко Н. В. Молодіжний центр: перспективний напрям розвитку молодіжної роботи в громаді. *Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 24 березня 2023 року). Дніпро, ДНУ імені Олеса Гончара, 2023. С. 227–228.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

65. Левченко Н., Коляда Н. Розвиток молодіжної роботи в умовах вищого закладу освіти (з досвіду діяльності молодіжного центру «Start» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини). *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2019. Вип. 2. С. 87–96.

66. Левченко Н., Калюженко А. Молодіжні громадські організації як чинник формування соціальної активності молоді: правові засади. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2019. Вип. 3. С.109–116. DOI: 10.31499/3.2019.190418

Навчально-методичні посібники:

67. Левченко Н. В. Теоретико-практичні основи молодіжної роботи: навчально-методичний посібник / уклад.: Левченко Н. В. Умань: ФОП Ямчинський, 2022. 90 с. ISBN 978-617-8184-59-9

68. Левченко Н. В. Молодь в сучасній громаді: навчально-методичний посібник/ уклад.: Левченко Н. В. Умань: Візаві, 2022. 125 с.

69. Левченко Н. В. Молодіжний менеджмент та політика : навчальний посібник/ уклад.: Левченко Н. В., Коляда Н. М. Київ : Компринт, 2021. 95 с.

70. Левченко Н. В. Теорія і практика молодіжної роботи : навчальний посібник/ уклад.: Левченко Н. В. Київ : Компринт, 2021. 92 с.

71. Левченко Н. В. Енциклопедія молодіжної роботи / уклад.: Левченко Н., Коляда Н. та ін. Київ : 2022. 130 с. ISBN 978-617-8184-54-4

АНОТАЦІЇ

Левченко Н. В. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». – Дніпро, 2024.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Проаналізовано стан дослідженості наукової проблеми; визначено передумови становлення і розвитку молодіжної роботи; здійснено категоріально-понятійний аналіз наукової проблеми; обґрунтовано методологію дослідження проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Виокремлено праці про концептуальні підходи до молодіжної політики та про участь молоді в житті суспільства на місцевому та регіональному рівнів. З'ясовано, що складовими молодіжної роботи є адміністративне забезпечення, молодіжна інфраструктура, молодіжна участь.

Охарактеризовано категоріально-понятійний апарат дослідження відповідно до нормативних документів, зокрема поняття «молодь», «молодіжний працівник», «молодіжна робота», «молодіжний центр».

Поєднання теорії, практики та методології нашого дослідження забезпечено під час висвітлення змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи та розкрито через *загально-філософський* (діалектичний підхід), *загально-науковий* (системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, синергетичний, технологічний, аксіологічний, історико-хронологічний підходи та методи аналіз, синтез, дедукція, індукція, моделювання); *конкретно-науковий* (принципів об'єктивності, розвитку, провідної ролі практики) *рівні*.

Проаналізовано законодавчу та нормативно-правову бази молодіжної роботи. Вивчено досвід молодіжної роботи в деяких країнах Європейського Союзу, зокрема Німеччині, Австрії, Чехії, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Угорщині, Італії, Латвії, Болгарії, Словаччині, Польщі, та з'ясовано, що молодіжна робота в країнах Європейського Союзу розвинута по-різному, кожна країна особлива, має свої звичаї, традиції, історію розвитку молодіжної роботи, нормативно-правову базу, стратегії розвитку, програми для підготовки фахівців молодіжної роботи – молодіжних працівників.

Узагальнено вітчизняний досвід молодіжної роботи. З'ясовано, що в Україні молодіжна робота в Україні реалізується на трьох рівнях: національному, регіональному та місцевому.

Розкрито особливості підготовки соціальних працівників до молодіжної роботи через формальну та неформальну освіту; проаналізовано зміст та навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; охарактеризовано критеріально-діагностувальний інструментарій дослідження; подано результати констатувального та формувального етапів дослідження.

Розроблено систему підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; представлено реалізацію психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молоддю; здійснено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи; узагальнено рекомендації до підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи. Спроектвана система підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи складається з цільового, об'єктно-суб'єктно, змістовно-процесуального та результативного блоків. Для ефективної реалізації цих блоків системи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи враховано та впроваджено в освітній процес такі психолого-педагогічні умови: мотивація до взаємодії з молоддю у різних формах та формування ціннісного ставлення до молодіжної роботи; удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки до молодіжної роботи; інноваційний підхід у практичній підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи; комплексне використання формальної, неформальної та інформальної освіти в підготовці майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Ключові слова: молодіжна робота, молодіжний працівників, система підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи, психолого-педагогічні умови, молодіжний центр, соціальний працівник, молодіжна робота у закладі вищої освіти, підготовка майбутніх соціальних працівників, молодь, здобувачі вищої освіти.

Levchenko N. V. Theoretical and methodological foundations of future social workers training for youth work. – Qualification research work on the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences on the specialty 13.00.05 «Social pedagogy». – State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University». – Dnipro, 2024.

The dissertation provides a theoretical generalization and scientific solution to the problem of training future social workers for youth work.

The state of research of the scientific problem is analyzed; the prerequisites for the establishment and development of youth work are defined; a conceptual and categorical analysis of the scientific problem was carried out; the research methodology of the problem of training future social workers for youth work is substantiated. Works on conceptual approaches to youth policy and youth participation in local and regional social life were singled out. It was determined that the components of youth work are administrative support, youth infrastructure, and youth participation.

Scientific works aimed at solving the problem were analyzed according to three groups: research on the problems of training future social workers, training future social pedagogues, and problems of youth work (youth sphere). The conceptual and categorical apparatus of the research is characterized in accordance with normative documents, in particular the concepts of «youth», «social worker», «youth worker», «youth work», «youth center».

The combination of theory, practice and methodology of our research is ensured during the coverage of the content of the training of future social workers for youth work and revealed through a *general-philosophical* (dialectical approach), *general-scientific* (systemic, activity, personal, competence, synergistic, technological, axiological, historical-chronological approaches and methods of analysis, synthesis, deduction, induction, modeling); *specifically scientific* (principles of objectivity, development, leading role of practice) *levels*.

The legislative and regulatory framework of youth work is analyzed. The experience of youth work in some countries of the European Union, in particular Germany, Austria, the Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Hungary, Italy, Latvia, Bulgaria, Slovakia, Poland, was studied, and it was found that youth work in the countries of the European Union is developed differently, each country is special, has its own customs, traditions, history of youth work development, legal framework, development strategies, programs for training youth work specialists – youth workers.

The domestic experience of youth work is summarized. It was found that youth work is implemented in Ukraine at three levels: national, regional and local.

The specifics of training social workers for youth work through formal and informal education; content, educational and methodological support of the training of future social workers for youth work are defined; the criterion-diagnostic research toolkit is characterized; the results of the ascertainment and formative stages of the research are presented.

The developed system of training future social workers for youth work; the implementation of psychological and pedagogical conditions for training future social workers to work with youth is presented; the analysis of the results of research and experimental work was carried out; recommendations for training future social workers for youth work are summarized. The projected system of training future social workers for youth work consists of targeted, object-subject, substantive-procedural, and effective blocks. For the effective implementation of these blocks of the system of training future social workers for youth work, the following psychological and pedagogical conditions are taken into account and introduced into the educational process: motivation to interact with young people in various forms and the formation of a valuable attitude to youth work; improvement of educational and methodical provision of preparation for youth work; innovative approach in practical training of future social workers for youth work; comprehensive use of formal, informal and informal education in training future social workers for youth work. The experimental base of the research was determined and its program was drawn up.

Keywords: youth work, youth workers, system of training of future social workers for youth work, psychological and pedagogical conditions, youth center, social worker, youth work in a higher education institution, training of future social workers, youth, students of higher education.